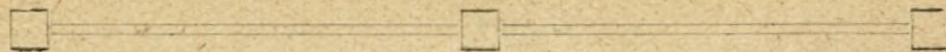

VZDĚLAVACÍ
KNIHOVNA KATOLICKÁ

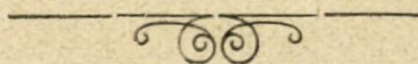

POŘADAJÍ :

Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

Se schválením

nejd. kníž. arcib. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 č. 4884.

SWAZEK XLIX.

SWAZEK XLIX.

Východní otázka církevní.

V PRAZE 1910.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba.

Dr. Fr. Grivec:

Východní otázka církevní.

Ze slovinského přeložili

A. Jašek a F. Jemelka.

V PRAZE 1910.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ

V. KOTRBA.

NIHIL OBSTAT.

V Lovranè, 18. března 1910.

Dr. Jos. Tumpach,
censor.

IMPRIMATUR.

Z kníž. arcib Ordinariátu v Praze, dne
23. března 1910 čís. 3917.

Dr. Jan Nep. Sedlák,
generální vikář.

Úvod.

O východní otázce církevní se u nás často psalo i mluvilo. Ale není asi otázky, o které by bylo tolik předsudkův a tolik mínění navzájem si odporujících. Jedněm se zdá vážnou a časovou, jiným se zdá, že nemá významu, nebo alespoň že je pro nás bez účelu; jedni s radostí doufají v úspěšné rozřešení této staré církevní otázky, druhým se zdá každá práce pro ni marnou, ano směšnou. Jak se mohou udržovati takové navzájem si odporující úsudky?

Jistě jen proto, že tuto otázku málo známe. A proč je tato otázka katolickým Slovanům vůbec tak málo známa? Proto, že je to otázka n a š e, otázka slovanská. Tento úsudek zdá se sice na první pohled paradoxním, ale jest oprávněn. Katoličtí Slované měli by tuto otázku co nejúčinněji podporovati a o ni se starati, aby byli ostatní katoličtí národové o ní správně poučeni. Ale katoličtí Slované jsou v bohoslovné vědě nesamostatni; svoje bohoslovné vzdělání berou ze západoevropských, často zcela cizích pramenů, které se pramálo ohlédají na východní otázku církevní — z pochopitelných důvodův.

Nejlepší vědecké knihy církevních dějin mají o této otázce jen několik krátkých, suchopárných poznámek, a i ty se obyčejně opominou. V dogmatice není to lepší. P. Urban T. J., odborník v těchto otázkách, praví, že naše dogmatické příručky o východní církvi vědí jen tolik, kolik bylo známo o florenckém církevním sněmě, leda že přidají ještě to, co uvádějí někteří latinští spisovatelé v XVII. a XVIII. století (Allatius, Laquien, Assemani).

Východní bohověda novější doby, zvláště ruská, je západním bohoslovcům skoro úplně neznáma. Rozumí se samo sebou, že takové zastaralé poznámky o východní církevní otázce neuvádějí všeho do pravého světla a nebudí zájmu.

Východní otázka církevní jest úzce spojena s východními dějinami, jak světskými, tak kulturními. A také tu to není lepší. Byzantské dějiny jsou poměrně málo a nanejvýše jen povrchně známy. Obyčejné dějepisné knihy, z kterých čerpáme svoji dějinnou znalost, jsou po té stránce povrchní a plny předsudkův. Když před nějakými 20 lety první nynější byzantinolog † prof. Krumbacher začal psáti svoji „Geschichte der byzant. Literatur“ (I. vyd. r. 1890), tu ho jeden z největších evropských učenců varoval, aby se neoddával tak neúčinné práci.¹⁾ — Byzantské studium v posledním desetiletí rozhodně pokročilo, ale výsledky jsou širší veřejnosti málo známy. Jest tedy pochopitelné, že se udržují pořád ještě staré předsudky proti východním dějinám a východní kultuře.

Není proto divu, že východní otázka církevní, jsouc širším kruhům tak málo známa, zdá se mnohým málo důležitou a bezvýznamnou. Málokdo má též příležitost, aby se důkladněji poučil o východní církvi; k takové práci jest třeba veliké vytrvalosti, času a pomůcek. Ti pak, kteří se touto otázkou mimořádně obírají, řeší si ji velice často dle svých sympathií, bez žádoucího ohledu na dějinnou pravdu a nynější okolnosti. Poněvadž lze o této otázce často slyšeti a čísti povrchní a divné úsudky, proto v mnohých třídách společenských celá otázka přišla o vážnost, tak že něco takového neradi čtou i slyší.

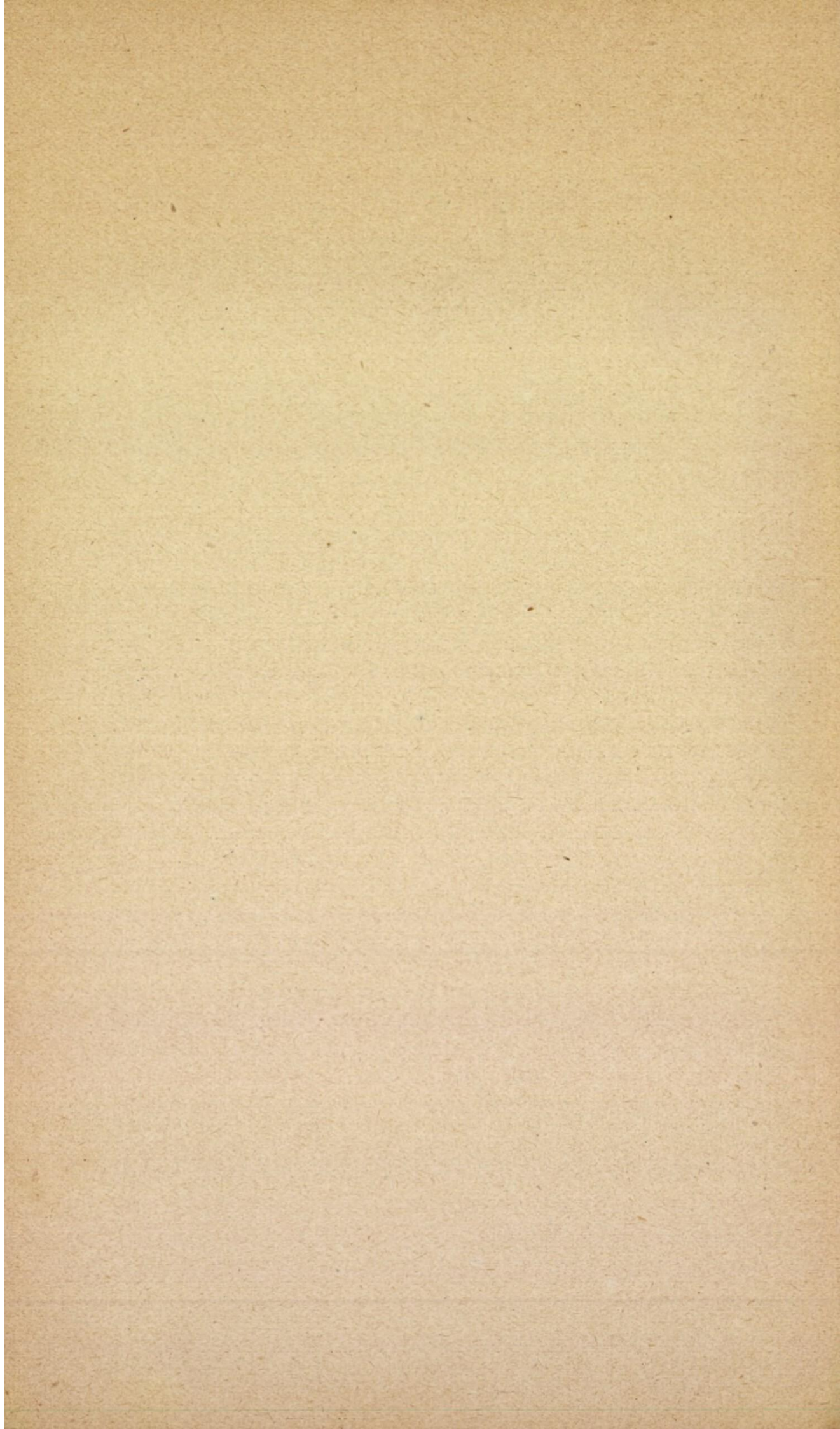
Ani ti katoličtí Slované (Poláci, Chorvati), kteří přímo sousedí s východem, nejsou ani trochu více poučeni o této otázce. Na hranicích se protivy zvláště ještě přiosťrují; velice často jsou obě strany po stránce náboženské zanedbány a pramálo poučeny. Vzájemné předsudky obyčejně se přiosťrují a ukazují se v ná-

¹⁾ K. Krumbacher, Geschichte der byzant. Literatur (Handbuch der klass. Altertumswissenschaft IX. 1; München 1897) str. V. (Předmluva k I. vyd. 1890.)

rodnostních a obřadních protivách; zejména pohřešujeme na obou stranách objektivnosti. Proto jsou zde mnozí dobří a vzdělaní katolíci pohraniční plni předsudkův o východní církvi, což vše přijímají od svých nejbližších susedův.

To jsou některé příčiny, které nám objasňují, proč katoličtí Slované tak málo znají onu otázku, která by je měla zvláště zajímati. — V posledních dvou desetiletích se tato otázka tak všestranně probrala, že si o ní lehko učiníme objektivní úsudek. To jest jistě veliký prospěch; až do posledních let totiž skoro úplné neporozumění mělo veliký vliv na rozvoj východní církevní otázky. Vynikající katolické církevní a vědecké kruhy jsou nyní o celé věci náležitě poučeny; na vědeckém poli jest sice ještě mnoho nerozřešených otázek, ale hlavní předsudky jsou utlumeny. Proto smíme doufat, že začnou znenáhla všichni katolíci tuto otázku střízlivě a objektivně posuzovati, což nezůstane jistě bez vlivu na naše východní susedy.

Poněvadž jest otázka o církevním rozkolu a sjednocení již starou otázkou dějinnou, proto tu platí též: „*historia vitae magistra*“. Chceme-li jí proto dobře porozuměti, musíme poznati její dějiny. Proto podáme dle možnosti krátce a objektivně novější dějinné výzkumy I. o začátku a příčinách rozkolu; II. o pokusech unie, abychom mohli dobře posouditi III. nynější práci za účelem řešení východní otázky církevní.

I. Příčiny rozkolu.

V prvních třech stoletích křesťanských panoval v celém císařství římském jeden jazyk, totiž řecký, všude byly stejné poměry, stejné podmínky životní. Byly ovšem mezi tehdejšími národy v císařství římském i různosti a protivy, ale všichni uměli řecky, a stát římský je všecky vázal v jediný celek; římský stát i jednotliví národové, po případě jednotlivá (pohraniční) území římská, byli společným nepřítelem křesťanstva. Proto křesťané tím více obraceli zřetel k vyšším cílům a tím méně byli poutáni k tomuto světu. Kolik to příhodných podmínek a vznešených počinů pro onu překrásnou jednotu, kterou vyniká křesťanstvo prvních tří století! Křesťané byli sice pronásledováni, musili se skrývat, ale přece tak se znali a tak těsně spolu byli spojeni!

Po dekretu milánském (r. 313) zasvitla křesťanstvu zlatá svoboda. Křesťanství vítězilo nad světem pohanským. Společný nepřítel stal se přítelem; stát začal křesťanstvo podporovati. Slavně bojovalo křesťanstvo proti pohanstvu i proti pohanskému státu, ale nyní začal nový boj proti bludařům, proti státu křesťanskému, proti národní omezenosti a národně-kulturním předsudkům. Křesťané počali účastniti se státního života a dostali se až do nejpřednějších služeb státních. Hrdí a vzdělání pohané přestupovali ve větším počtu ku křesťanství, kultura křesťanská se povznesla, ale současně počaly se ukazovati i mezi křesťanstvem národně-kulturní rozdíly.

Když Konstantin vyvolil si Cařihrad za nové sídelní město císařské (r. 323), probudila se ještě více stará národní pýcha řecká, a tehdejší kulturní svět ještě více počal se dělit ve dvě polovice. To vše mělo vliv na křesťanstvo.

Zcela přirozeně a skoro neviditelně začaly se vyvíjeti také církevní rozdíly; na západě utvářily se poměry církevní ve smyslu západním, na východě po způsobu východním.

Církevní rozkol má tudíž hluboké kořeny v kulturních rozdílech.

V prvních třech stoletích byla řečtina úředním jazykem celé křesťanské církve. Západní literatura křesťanská prvních tří století jest psána velikou většinou v jazyku řeckém; řecky konána i liturgie západní.

Počínajíc však IV. stoletím, poměry náhle se změnily. Latinský jazyk vytlačil v Římě řečtinu; v liturgii, literatuře i v listech papežských začalo se užívatí latiny. A poněvadž na západě již řečtiny neužíváno, ani se jí už neučili. Málo bylo v Římě těch, kteří by ještě byli znali řecky. R. 430 došlo to tak daleko, že papež Celestin I. dlouho nemohl odpovědět Nestorioví, poněvadž musil hledati tlumočnicka.¹⁾ Papež Vigilius (537 až 555) neuměl řecky, ač po několik let zdržoval se v Cařihradě. Dokonce ani Řehoř Veliký, který byl 6 let (578—584) apokrisiářem (papežským vyslancem) v Cařihradě, neznal řecky; také Mikuláš I. (858—867) řecky nerozuměl. Pro církevní jednotu bylo to velmi nebezpečno, zvláště proto, že ani stálí vyslanci papežští v Cařihradě řecky neznali, a byli tudíž odvislí od tlumočnicků.²⁾

Řekové se latině učili neradi; latinou a latinskou literaturou pohrdali jako něčím barbarským. Dvůr císařský v Cařihradě byl skoro zhellenisován. Státní zákony počaly se za času císaře Justiniána (525—565) překládati do řečtiny a řecky vydávati. Znalost latiny byla na východě od století VI. řidší nežli znalost řeč-

¹⁾ Mansi, Collectio concil. IV. (Florentiae 1760) 1025.

²⁾ F. Seppelt, Das Papsttum und Byzanz, v „Kirchengeschichtl. Abhandlungen“, herausg. von Dr. M. Sdralek, II. (Breslau 1904) 17.

tiny na západě; dokonce ani tak učený muž, jakým byl Fotius, neznal latinsky. Ve století XI. poslal anti-ochijský patriarcha Petr latinský list papežům do Cařihradu, aby mu jej tam přeložili, poněvadž v Antiochii nemohl najíti tlumočnicka.¹⁾

Jak rostla národní pýcha řeckých křesťanů, tak rostla i záliba pro starou literaturu řeckou. V prvních třech stoletích se Řekové více zajímali o evangelia, nežli o literaturu attickou. Počínajíc však IV. stoletím bylo mezi křesťany mnoho obdivovatelů staré literatury řecké. Mnozí vzdělaní konvertité zůstali ještě pohany podle své národní a kulturní tradice. Hellenská slávyčtivost přešla i do církevních kruhův. Filosofie řecká dobře sice sloužila křesťanstvu, ale spojená s řeckou pýchou byla víře také nebezpečnou, zavinila odvážlivou a nemírnou spekulaci o velikých tajemstvích křesťanských a zrodila tak různé bludy.

V prvních třech stoletích nemohla se křesťanská věda bohoslovná rozvíjeti, ale když ustalo pronásledování, zvláště na východě rychle rozkvetla. Přirozeně začal se jeviti ve vědě bohoslovné i národní charakter. Protože kulturní vzájemnost ustala, začaly se ukazovat i v bohoslovné vědě rozličné způsoby a rozličné směry myšlení; o některých křesťanských pravdách s různých stran a s různých hledisk bádali a rozličně je vysvětlovali. Tak na př. na západě pojímali podstatu svaté Trojice v konsubstantiálnosti více se stanoviska jedi-nosti než trojosobnosti. Východní však Otcové církevní a bohoslovci pokoušeli se především objasniti vzájemný poměr tří božských osob a uvésti v souhlas trojosobnost s jedností.²⁾ Vzájemný poměr božských osob pojímali na východě více o n t o l o g i c k y (pomocí pojmů: podstaty, jakosti a dokonalosti), na západě však více p s y c h o l o g i c k y (jakožto vycházení z Božího rozumu a vůle). Podobně i při jiných pravdách víry (milosti, Kristově zásluze atd.). Tak nastaly zdánlivé rozdíly.³⁾

¹⁾ D u c h e s n e, *Autonomies ecclésiastiques. Églises séparées*² (Paris 1905) 184.

²⁾ D u c h e s n e l. c. 84.

³⁾ Více dokladů uvádí P. U r b a n T. J. v „Acta I. conventus Velehradensis“ (Pragae 1908), 18—21.

Než přes tyto zdánlivé rozdily ve výkladu křesťanských pravd udržela se do století IX. ještě mezi východem a západem jednotu víry. Ale zdánlivé rozdily se přirostřovaly, odcizenost a vzájemné neporozumění rostlo. Třeba bylo jen ještě hrdého a učeného muže, který by Řeky na rozdily upozornil a jim počal viniti církev západní z chybné víry. Takovým mužem byl Fotius, v němž vtělila se kulturní pýcha řecká a jímž representována byla řecká učenost. Jeho pýcha nechtěla se skloniti před Římem, a proto rozvířil východ a povzbudil jej k boji proti západním „křivověrcům“. To se mu poštětilo. Mezi Řeky už dlouho doutnalo církevní nepřátelství proti západu, ale dosud ještě nerozvinulo se takovým plamenem. Fotius však podnítil požár, který byl tím nebezpečnější, poněvadž i nevzdělaný lid řecký — jako potomci starých Řekův — ujal se bojů náboženských a účastnil se i dogmatických debatt.

Jako za doby Fotiovy, tak i v pozdějších stoletích kulturní rozdily, rozličný způsob myšlení, vzájemné neporozumění a národní předsudky urychlily rozkol a šířily propast mezi církví východní a západní.

Proto odborníci jako: Duchesne, Urban T. J., Hergenröther,¹⁾ Ehrhard,²⁾ Seppelt pokládají za přední a hlavní příčinu rozkolu rozdily kulturní a přehnanou národní pýchu řeckou.

Charakter řecký a vůbec východní byl měkší, vášnivější a nestálější nežli západní. Křesťanství na vý-

¹⁾ Hergenröther, Photius. 3 sv. Regensburg 1867/9; o příčinách rozkolu zvláště I. 295—312. Toto dílo jest ještě nyní nejvýznamnějším spisem pro dějiny řeckého rozkolu do stol. XII. I ruský dějepisec A. P. Lebedev (Istorija razdělenija cerkvej², Moskva 1905, str. 363—365) přiznává, že kniha Hergenrötherova jest nejlepším dílem o Fotiovi; svoji vědeckou cenu uchrání si podle mínění Lebedevova ne na desetiletí, nýbrž na století. Hergenrötherova kniha ještě nezastarala; musíme se diviti, jak bylo možno před 40 lety napsati tak důkladné dílo o dějinách byzantských. Knihu tuto možno dostati za velice nízkou cenu 6 M v knihkupectví.

²⁾ A. Ehrhard, Die orientalische Kirchenfrage u. Oesterreichs Beruf in ihrer Lösung. Wien und Stuttgart 1899. Český překlad vyšel r. 1902 ve Vzděl. knihovně katolické, svaz. XXVII., práci dr. Karla Kašpara.

chodě nenarazilo na tak silný a vytrvalý odpor jako na západě, proto nemohlo tak dokonale vykořeniti lidské vášně a slabosti, které se tím jen hlouběji zářvaly do těla církve a do života náboženského. Když křesťanstvo dosáhlo plné svobody a nově obrácení pohané, zvláště na východě, davem přestupovali ku křesťanství, tehdy nastalo ještě větší nebezpečství pro církevní život, poněvadž církev východní měla velmi málo moci a velmi málo dobrých kněží, aby mohla držeti na uzdě lidské vášně svých tak četně rozmnožených věřících.

Na západě dodali katolické církvi mladí a silní národové nových sil a nové horoucnosti. Toho však na východě nebylo. Starokřesťanská horoucnost víry dokonávala. Trvalejší a živější byly u Byzantinců toliko tradice národní a kulturní; více rostla pouze národní pýcha a výlučnost. Element národní nabýval neustále vrchu nad církevním, lidské vášně vnikaly napořád mocněji do církve, současně však rostla i antipathie proti Římu.

Vedle antipathií národních zavinily i různé východní bludy ony nebezpečné církevní boje. Čilý duch východní upadl několikrát do bludů věroučných, které pak přirozeně zanechávaly hluboké stopy v životě východních křesťanův. Hrdý a živý duch řecký nerad se skláněl před autoritou církevní a těžko zapomínal na ponížení, kterých se mu dostávalo na církevních sněmech, poněvadž tam řecká poblouzení odsuzována byla přirozeně pod vlivem západu. První veliký blud řecký IV. století odsouzen byl na církevním sněmě v Niceji r. 325. Východní biskupové se sice na venek podrobili, ale přece byli mezi nimi i takoví, kteří s odsouzením tím byli velmi nespokojeni. Opposici proti církevnímu sněmu nicejskému vedl Eusebius Nikomedský. Tato opposice jest prvním organisováním velikého boje za autonomii řeckého ducha a řecké církve. Eusebiova strana je představitelkou řeckého boje proti absolutnímu božství Ježíše Krista. Věřoučný boj ten sice utichl, ale neustále znova se objevoval v nových podobách, naposledy v opposici proti „Filio que“. Ale boj za církevní autonomii stal se i příčinou koketování se

správou státní, a toto koketování — jak praví Duchesne¹⁾ — mělo za následek onen žalostný svazek, který se jmenuje caesaropapismus. A proto tvrdí Duchesne (str. 223.), že Eusebius Nikomedijský se svojí stranou začal východní rozkol.

Jak vidíme, jest caesaropapismus úzce spojen s dějinami rozkolu. Vizme tedy, jak povstal a jak se rozmáhal.

Ve stoletích pronásledování byla církev ve svých vnitřních záležitostech úplně svobodna. Křesťanští vladaři následujících století bránili církev před vnějšími nepřáteli, ale tím nabývali též vlivu na církev samu. Věřící lid křesťanský a biskupové s takovým údivem a úctou hleděli na prvního výlučně křesťanského vladaře, že ho sami takořka vybízeli, aby se jim mísil i do záležitostí církevních. Křesťanský vladař byl jim něčím novým, zdál se jim býti poslán od Boha na jejich ochranu. V prvním opojení skoro ani nevěděli, jak by se měl upravit poměr mezi císařem a církví. Ale dvůr císařský měl ještě mnoho pohanského; pohanská idea císařské všemohoucnosti doprovázela také křesťanské caesary na trůn. Až do Gratiana (r. 367 až 383) uchovali si císařové pohanský název „Pontifex maximus“, aby měli tím větší vliv na pohany a jejich bohoslužbu.

Než stará pohanská idea císařství byla pro křesťanskou církev velmi nebezpečná. Na církev západní neměli byzantští císařové neomezeného vlivu; jejich moc byla na západě poměrně malá a nestálá. Na západě trval boj o panství různých národů; národové mohutněli a zase padali, trůny se chvěly a klesaly. Ale církev stála pevně a neochvějně. Na východě bylo jinak. Císařský prestol obklopen byl starým leskem. Věřoučné kolísání a boje církev seslabily. Silné otřesy několikrát dolehly na církev, moc východních patriarchů se měnila, stolce biskupské klesaly, ale idea národní a císařská zůstávala napořád neochvěj-

¹⁾ „La coquetterie avec le despotisme impérial... aboutit... à ce triste mariage, que l'on désigne par le nom de césaropapisme.“ — L. c. 223.

nou. Řekové měli svoje caesary v jakési zvláštní úctě. V nich viděli nejvyšší zástupce své národní moci a národního prvenství; v nich měli záruku své kulturní i politické nadvlády nad celým světem. Řekové sami jsou vinni tím, že se ještě nadále udržela pohanská idea cisařství. A čím více rostla národní hrdost a také v životě církve nabývala vrchu, čím více se probouzela touha po církevní neodvislosti od západu, tím více rostla i císařská svrchovanost nad církví východní.

Avšak Byzantince nesmíme si vůbec představovati snad jako nějakou servilní, necitelnou massu. Byzantinci, potomci starých Řeků, byli povždy ještě čilý kulturní národ, pyšný na svoji kulturu i na svoji slavnou minulost. Při takovém národě nemůže býti absolutismus a caesaropapismus něco osamocené a od národa neodvislého; vládní system měl vždycky pomocníky a oporu v národu samém. Byzantský servilismus nebyl o nic větší než ve středním věku na západě. Obyvatelstvo byzantské bylo schopno povstání a revolucí, jakých málo znají dějiny světové.¹⁾ Caesarové odvislí byli od různých stran, zejména od vojska; vojsko a strany častokráte sesazovaly a zase ustanovovaly caesary. Ačkoliv osoby i dynastie tolikrát se měnily, přece trvale udržel se jakýsi absolutismus, poněvadž se Byzantinci s jakýmsi slepým údivem přidržovali starých kulturních a politických tradic.²⁾ Tak kulturní národ má přirozeně takovou vládu, jaké je hoden, a v takovém státě má církev přirozeně tolik svobody, kolik si jí za pomoci horlivých věřících sama dobude. V normálních poměrech je caesaropapismus možný jen tam, kde upadá náboženská vřelost a kde lidské vášně zakalily náboženské vědomí. Tak byl i v říši byzantské úpadek náboženského vědomí, náboženského života i mravnosti příčinou, že upadla i svoboda církve.

„Poněvadž lidské a národní vášně vnikly do srdcí věřících, proto světská moc lehce vnikla do svatyní, do církve a církevních zřízení; poněvadž národnostní

¹⁾ F. Grivec, Vzhodno cerkveno vprašanje v luči moderne historiografije (lublaňský „Čas“ 1907) 20. Cfr. Krumbacher, Geschichte der byzant. Literatur 23.

²⁾ Hergenröther, I. 298

omezenost zatemnila a súzila obzor náboženský, proto světští mocnáři světskými prostředky omezovali svobodu církve; poněvadž církev stala se otrokyní národnostních vášní, proto stala se i otrokyní světské moci.“¹⁾ Tak tomu bylo ve všech dobách u křesťanských národův.

Do VI. století caesaropapismus ještě trvale upevněn nebyl. Ovšem, mnohokrát se objevil; bylo však také ještě několik caesarů, kteří v praxi i theorii uznávali církevní neodvislost. Také někteří zástupcové církve rozhodně hájili církevní svobody, jako na př. sv. Athanáš a sv. Jan Zlatouústý (*ἱεροσόβη βασιλείας μελιζων*).²⁾ Ale ve stoletích pozdějších přirozeně už jenom mniši a papežové římské hájili svobody církve s pravou křesťanskou statečností. Kdyby byla měla církev na východě více rozhodných zastáncův a obránců své svobody, a kdyby byla bývala těsněji spojena s církví západní, byla by si lehce vydobyla svobody.

Nestranný dějepisec musí doznati, že východní církev proto se dostala pod moc caesaropapismu, poněvadž si nebyla dosti vědoma své neodvislosti a jí také málo chránila. Svoji nesjednoceností a svou stranickou roztríštěností, která již od časův apoštolských byla slabou stránkou řecké církve (sv. Pavel a Klément Římský ke Korinťanům!), dávali křesťané východní sami příležitost ku vměšování se moci státní; císařové musili častokrát zprostředkovávati a rozhodovati (na př. při volbách biskupů), aby nebyl ovšem zakalen zevnější mir. Biskupové už ve IV. století rádi „koketovali“ (výraz Duchesnův) se světskou mocí, zvláště když chtěli vzdorovati Řimu anebo církevním sněmům. Vměšování se moci světské biskupové vícekrát uznali bez námítky;³⁾ a tak se toto vměšování začalo pokládati za právo císařovo. Císařové pak skoro pro každé násilné potlačování církevní svobody získali snadno několik, ba někdy dokonce i většinu biskupů na svoji stranu.

¹⁾ Lublaňský „Čas“ 1907, str. 21.

²⁾ Hergenröther, I. 103—108.

³⁾ Hergenröther, I. 104.

Řekové byli už od některé doby připraveni, obětovati státnímu systemu veškeru svoji osobitost a všechn svůj život; tak pozvolna přizpůsobili se státu i ve věcech víry a zřízeních církevních, a skutkem se mu také poddali.¹⁾ Někteří mají za to, že východní církev ve svém zřízení už před sněmem nicejským přizpůsobila se politickému rozdělení římských provincií, tak že biskup hlavního města všude nabyl i práva metropolity nad druhými biskupy dotyčné provincie.²⁾ Jistě však to bylo dokonáno mezi rokem 325 a 381.³⁾ Kánon čtvrtý sněmu nicejského (325) a 9. kánon synody antiochijské přijaly za zásadu takové rozdělování biskupství, aby metropolita sídlil v hlavním městě dotyčného území politického.⁴⁾ Samo sebou není nesprávné, přihlíží-li církev k politickému rozdělení území. Ale nebezpečí nastává, jakmile se to přijme za pravidlo a z něho pak se odvozuje zásada, že politické prvenství biskupské residence dodává jí také církevních práv a předností. Tuto zásadu řečtí biskupové skutečně vyvodili, a už na I. církevním sněmu cařihradském (381) rozhodli, aby biskup cařihradský byl svojí důstojností prvním po biskupu římském, poněvadž Cařihrad jest Nový Řím.⁵⁾ (*τὸν μέντοι Κωνσταντινοπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νεὰν Ρώμην.*) Zde (3. kánon) dostalo se cařihradskému biskupovi čestného prvenství před ostatními východními metropolitami a patriarchy na základě pochybené zásady, že římský biskup má primát před jinými proto, že sídlí ve starém sídelním městě císařském, že tudíž také biskupu cařihradskému patří prvenství úcty na východě, poněvadž je Cařihrad novým sídlem císařským. Cařihradští biskupové však nespokojili se s pouhým prvenstvím důstojnosti, nýbrž přisvojovali si moc

¹⁾ Hergenröther, I. 299.

²⁾ Lübeck, Reichseinteilung und kirchl. Hierarchie des Orients bis zum Ausgange des IV. Jahrh. 1901.

³⁾ Kaltenbusch, Orientalische Kirche (v Realenzyklopädie f. protestant. Theol. und Kirche XIV³. Leipzig. 1904). 438—440.

⁴⁾ Mansi, Collectio conc. II. 669. 1312.

⁵⁾ Mansi, III. 560.

i jurisdikci patriarchů nad sousedními biskupstvími a nad celým východem. Sám sv. Jan Zlatoústý přisvojoval si pravomoc nad biskupy, kteří byli dříve neodvislí od Cařihradu. Sv. Jan Zlatoústý se ovšem při tom neopíral o pomoc světské vlády a také jí ani nepotřeboval, poněvadž mu sláva jeho svaté výmluvnosti a horlivosti získala velikou autoritu na celém východě;¹⁾ ale jiní biskupové cařihradští rádi spoléhali na vládu světskou a tak urychlovali rozvoj caesaropapismu. Jurisdikce nad sousedními biskupstvími nabýli biskupové cařihradští beze zvláštního odporu. V boji však za prvenství nad celým východem stáli jim v cestě patriarchové alexandrijští, kteří už měli jakési prvenství nad východními patriarchy pro svoji přísnou pravověrnost a těsnější spojení s Římem; přisvojili si dokonce právo dozoru nad biskupem cařihradským a při ustanovování cařihradských biskupů přirozeně vítězili se svým kandidátem.²⁾ Sv. Jan Zlatoústý stal se biskupem proti vůli patriarchy alexandrijského Theofila, proto zažil od něho tolik protivství. Nepřátelství mezi Cařihradem a Alexandrií se ještě přiostrilo. Na církevním sněmu v Efesu (r. 431) ještě jedenkrát nabyt vrchu alexandrijský patriarcha Cyrill. Definitivně ukončil se zápas ten na církevním sněmu chalcedonském (r. 451). Alexandrijský patriarcha Dioskur odsouzen byl jako heretik; cařihradský pak biskup podle 28. kánonu nabyt práva patriarchy a primátu na východě. V tomto kánonu je znova vyjádřena a potvrzena zásada, že má Cařihrad proto právo na církevní prvenství, poněvadž je novým hlavním městem císařství — Novým Římem.³⁾

Skoro všichni východní biskupové, kteří byli shromážděni v Chalcedonu, dobrovolně přijali kánon 28.; proti protestům římských legátů kladli zvláště důraz na to, že nebyli k podpisu přinuceni. V listě svém k papeži Lvu I. dokazovali s velikou výmluvností a dovedností oprávněnost kánonu 28.; podle jejich pře-

¹⁾ Hergenröther, I. 39. násl.

²⁾ Duchesne, 178—192.

³⁾ Mansi, VII. 369.

svědčení je prý kánon ten v krásné shodě s církevní tradicí, a církvi prý je prospěšno, má-li zření k bohumilému caesaru, k vysokému senátu atd. Papež Lev poznal nebezpečí 28. kánonu, poněvadž byl stanoven v tak nepřesném znění, že by ho byli snadno zneužili mocní biskupové rozličným způsobem (— Lev dobře znal pánovitost řeckých biskupů —); nejvíce však postavil se proti nesprávné a nebezpečné zásadě řecké, jakoby se moc biskupská měla řídití politickou předností jeho sídla, jakoby moc církevní závisela na moci státní. Rozhodný a prozíravý papež Lev dosáhl toho, že i v Cařihradě 28. kánon zavrhli; do Fotia nebyl přijat do sbírky církevních kánonů. Přes to však udržel cařihradský biskup své prvenství na východě, poněvadž mu nepřekážel žádný východní patriarcha. Potichu zůstávala ještě stále v platnosti zásada vyjádřená chalcedonským kánodem 28.¹⁾

Chalcedonský církevní sněm je důležitým mezníkem v dějinách východního rozkolu. Veliká část východu setrvala tvrdošíjně v monofysitismu a tudíž odpadla od církve (Egypt, Abessinie, Syrie, Armenie). Cařihradský patriarcha dosáhl úplně prvenství na východě; nyní snadno začal se potýkati s Římem. Papežského primátu v Cařihradě sice ještě neumlčovali, ale jen velmi neradi jej uznávali. Na sklonku stol. VI. přijali pak patriarchové cařihradští název „oekumenických patriarchův“ (*oikoumenikoi*). Toto jméno znamená sice nejprve tolik jako „říšský“ patriarcha, ale přece jeví se v něm převeliká pánovitost cařihradských patriarchův oproti Římu. Papežové oprávněně protestovali proti tomuto dvojznačnému, církevní jednotě nebezpečnému názvu.²⁾

Vzájemné zápolení a nepřátelství mezi východními patriarchy skončilo tudíž žalostně. Veliký díl východní církve odpadl od pravé víry. Církevní strany rády přijímaly ve vzájemném boji pomoc císařův, a tak urychlovaly caesaropapismus. Řecký formalismus, řecká svárlivost, pánovitost, ctižádostivost a slabost byzantského

¹⁾ Hergenröther, I., 76–88.

²⁾ Seppelt, 25. násl.

despotismu vnikaly též do církve a působily, že mezi církevními představenými a věřícími nastal podobný poměr, jako mezi vládou byzantskou a jejími poddanými.¹⁾ Na západě církev a náboženská horlivost mírněla a obmezovala despotismus vladařův, ale na východě církev pro vnitřní nepořádky a slabosti dokonce zrychlovala rozvoj absolutistického caesaropapismu. Církev se stala otrokyní národnostních vášní a státní moci. Ve státě i v církvi zavládl byzantinismus, t. j. „nejservilnější dvoření a sloužení státní moci, spojené s největším licoměrnictvím, s přeceňováním totiž všeho řeckého (císařství, církve, obřadův, institucí, jazyka, lidí atd.) a s pohrdáním vším ostatním, co nespadá do téže kategorie“.²⁾

V barbarském boji císařův a vojska proti svatým obrazům (v VIII. stol. a na začátku stol. IX.) ještě jedenkrát vzplanula náboženská horoucnost řeckého lidu; barbarští ikonoklasté ovšem v přesile vnikli do svatyní a do církevních tradic. Mniši s novou odvahou bojovali za církevní svobodu a v tomto boji těsněji spojili se s Římem. Pravověrní Řekové snadno poznali, že toliko v jednotě s Římem leží záruka svobody a pravověrnosti jejich církve. Tehdy bylo však už pozdě. Řecký národ se už vyžil ve stol. VI. a VII. Řecká kultura sestarala, dřívější duševní život a duševní produktivnost ustala. Za to se Řekové tím více přidržovali svých starých tradic; poněvadž neměli již pravého obsahu pro dřívější duševní život, proto ovládl u nich suchý formalismus, přeceňování zevnějšku — znak to upadajících národův a kultur. Na západě však mladí národové omlazovali kulturu starou; bylo tam sice méně starobylé vzdělanosti, za to však tím více života a produktivnosti. Východní církve do stol. VI. se rozvíjela a konstituovala, potom však jakoby najednou uvázla, sestarala a odumřela. Církev západní však i kultura v témž čase počala se nejlépe rozvíjeti. Řekové ve své sešlosti pohlíželi s jakousi nedůvěrou a závistí na postup omládlého západu. Pokrok (Filio-

¹⁾ Hergenröther, I., 309. a násl.

²⁾ Markovič, Cesarizam i bizantinstvo (Zagreb 1891) I., 33.

que) a nový život odsuzovali jako věci, které odporují církevním tradicím a pravověrnosti. Synoda trulská (r. 692) už odsoudila latinské církevní obyčeje a obřady, jakoby byly nějakým bludařstvím.

Ve své antipathii proti západu a v ustavičných bojích proti Římu navykli si takořka Řekové církevnímu rozkolu. V době mezi rokem 323 a 787 byla celá 203 léta přetržena církevní jednota mezi Římem a Cařihradem.¹⁾ Církevní rozkol zdál se Řekům něčím tak obyčejným (přirozeným), že byli spíše připraveni obětovat církevní jednotu, nežli aby se byli zřekli svých národních a domněle církevních tradic.

Ve století VIII. a IX. dokonaly se důležité proměny ve světové politice, které ještě rozšířily propast mezi východem a západem. Vážnost a vliv byzantských císařů v Itálii velmi poklesl. Papežové donuceni byli hledati bezpečnosti u králů franckých. R. 800 byl Karel Veliký v Římě prohlášen a korunován za římského císaře. Císař byzantský nebyl už tedy jediným křesťanským císařem. Pochopitelně, že to překvapilo a znepokojilo Byzantské. Jejich světové kulturní i politické panství bylo zničeno, jejich neodvislost ohrožena. R. 866 nastal ještě boj o církevní pravomoc nad Bulharskem. Byzantinci ztratili už v Asii mnoho území; zmocnili se jich Mohamedáné postupující silně ku předu. Proto tím křečovitěji hájili Byzantinci svého panství v Evropě. A to už nebyl jenom boj politické moci, nýbrž boj celého pyšného národa, který bojoval za panství své církve, kultury a státu.²⁾

Mezi Římem a Byzancií nahromadilo se již veliké množství nejrůznějších rozporův. Poměry dozrávaly. Třeba bylo jen ještě muže, který by směle rozžehnul a roznítil doutnající oheň. A tím mužem byl Fotius (r. 857 až do 886).

Fotius byl ovšem kreaturou politické moci. Ale

¹⁾ Duchesne, 165.

²⁾ Duchesne (217) myslí, že by se byl papež Mikuláš lehce vyhnul sporům o Bulharsko; dobré věci i vážností římské stolice byl by tím více prospěl.

dotyčná politická moc (Bardas) měla svoji stranu,¹⁾ a také Fotius byl dítkem své doby. Fotius byl z největších učenců svého času a hlavním zástupcem byzantské kultury i byzantské pýchy. Jeho dům byl jako nějaká akademie, kde se scházivali vědychtivi Byzantinci. Svě velmi četné žáky svojí neobyčejnou učeností a obratností tak okouzli, že mu byli úplně oddáni. Sám od nich požadoval a dostával písemné projevy oddanosti a věrné poslušnosti; tak si zorganizoval mocnou stranu nejvzdělanějších mužů z rozličných stavů.

Fotius uznával papežský primát a mnoho se namáhal, aby ho papež potvrdil za patriarchu cařihradského. Poněvadž toho nedosáhl, přetrhl svazek s Římem. Pravý patriarcha Ignác byl u lidu oblíben,²⁾ a také někteří biskupové zůstali mu věrni a vytrvale trpěli pronásledování a zlé útrapy pro spravedlivou věc. Ale většina biskupů byla bojácná a slabé povahy. R. 867 vydal Fotius svůj obratně a učeně sestavený pastýřský list, ve kterém vystupuje jako zástupce řecké pravověrnosti proti římským „bludům“; v něm mezi jiným odsuzuje „Filioque“. Tímto listem dal zcela zjevně rozkolu církevně-právní a dogmatický podklad; bezpochyby i mnohé Řeky přesvědčil, že jeho boj proti Římu je ospravedlněn. Ba ani ve vyhnanství (769) neustal; pracoval bez oddechu, aby si dřívější stoupence zachoval a nových získal.³⁾ „V korespondenci Fotiově s přívrženci vlastními a Ignácovými jeví se podivuhodný dar: získávají si lidi. Jeho listy nám ještě dnes jasně dosvědčují jeho jemný takt, jeho znalost lidí i jeho výmluvnost; z nich je též patrné, že Fotius byl bez ustání střediskem silné církevní strany, která dovedla všemi silami a neumdlévající

¹⁾ Bardas byl sice člověkem rozmařilým a bezvýznamným, ale měl veliké nadání a velikou horlivost ve vědách; pochopitelné je tudíž spojenectví jeho s Fotiem.

²⁾ Duchesne tvrdí, že strana Ignácova byla sice vytrvalá, ale malá; pro vážnost papežů v Cařihradě bylo velmi škodlivé, že mohutněla i klesala se stranou Ignácovou.

³⁾ Akta synody z r. 869 dokazují, že byzantští biskupové velmi neradi odsoudili Fotia; synoda r. 879 přijala ho s nadšením. (Duchesne, 217. sq.)

důsledností pracovati k vytknutým cílům.“¹⁾ Tato historická fakta zcela zřejmě dokazují, že Fotius nebyl slepým nástrojem státní moci a že rozkol po pravdě není úplně zaviněn jenom caesaropapismem, nýbrž že má kořeny hlubší. A vskutku ony příčiny caesaropapismus skoro zrychlovaly a zároveň připravovaly i rozkol.

Fotiův boj proti západu ukončen byl ovšem jeho pádem; ale ve skutečnosti nebyl bez úspěchů pro rozkolnické tužby východu. V Cařihradě dospěli ku přesvědčení, že jest možným úspěšný boj s Římem. Fotius založil dovedně a učeně psanou literaturu proti Římu; touto literaturou se Řekové v následujících stoletích rádi zabývali a ji také napodobovali. — Ve stol. X. mohlo se ještě něco vykonati na uchránění církevní jednoty. Primát byl ještě theoreticky uznáván; ano ještě ve stol. XII. řečtí kanonisté Zonaras a Balsamon²⁾ připouštěli, že je papež výše nežli cařihradský patriarcha. Avšak žalostné poměry římské ve stol. X. nemohly míti dobrého vlivu na východ. Tam neustále spěly věci k rozkolu. A Michal Cerulárský jej také dokonal beze zvláštní námahy r. 1054. Cerulár nebyl při tom nástrojem státní moci, nýbrž sám byl slávy chtivým a vlády žádostivým, že chtěl dokonce i caesara podříditi pod svoji moc;³⁾ za to umřel ve vyhnanství, ale rozkol ještě zůstal na živu.

Do konce XII. století bylo by se ještě něco dalo učiniti pro sjednocení řecké církve, poněvadž bylo na východě ještě mnoho lidí ochotných k jednotě s Římem. Mírumilovná strana byla sice ve veliké menšině, ale za pomoci západu byla by snadno ještě něčeho dosáhla, zvláště když i císařové řečtí poznávali, že mohou jenom s přispěním západu úspěšně vésti boj proti Mohamedánům. Než tehdejší západní národové a knížata nebyli schopni tak vznešeného poslání. Dlouhotrvající nesjednocenost mezi východem a západem též na západě utvrdila nedůvěru a antipathii oproti neupřímným a panství chtivým Řekům. Křižácká vojska

¹⁾ Hergenröther, II. 257.

²⁾ Duchesne, 198.

³⁾ N. Suvorov, Vizantijskij papa. Moskva. 1902.

rozmnožila nepřátelství mezi východem a západem. Latinské císařství v Cařihradě (1204—1261), provázené mnohými surovostmi západních vojáků proti Řekům, podráždilo Řeky do krajnosti; dřívější antipathie změnily se v hluboké nepřátelství proti Římu a proti všemu západnímu. A o toto nepřátelství se rozbíjely všechny další pokusy sjednocení.

Bulhaři, Srbové a Rusové pod vlivem byzantským poznenáhlu se utvrdili ve východním rozkolu, nejsouce si toho ani vědomi; o východních Slovanech tudíž snadno můžeme říci, že cizí vinou žijí v rozkolu. O Rusech doznává nejznamenitější ruský církevní dějepisec E. E. Golubinskij, že Řekové mezi nimi šířili a udržovali nepřátelství proti římské církvi.¹⁾ Bulhaři se r. 1204 spojili s Římem z ohledů politických, ale unie ta byla velice slabá a neměla dlouhého trvání. Řecké nepřátelství proti Římu, které se ve stol. XIII. tolik upevnilo, mělo vliv i na východní Slovan; odtud též ona nevraživost proti „Latincům“ v srbských a bulharských národních písních.²⁾ — V XIII. století byl církevní rozkol upevněn na celém křesťanském východě.

V krátkém článku přehledném nemožno dopodrobna uvést všechny příčiny a události, které měly vliv na rozvoj církevního rozkolu. Ale i z tohoto krátkého přehledu je patrné, že při rozkolu spolupůsobila celá řada rozličných příčin: kulturní rozdíly, rozličný jazyk, rozličný směr a rozličné stanovisko theologie s různým výkladem jistých pravd křesťanských, řecká nestálost a svárliвість, řecká národní pýcha a nadšení pro staré tradice bez pravého smyslu pro ducha jejich, odtud pak vyvěrající formalismus, bludy opírající se o pyšnou vědu řeckou, převaha národní výlučnosti v církvi, upadání náboženského i církevního života, vzájemná odcizenost a antipathie mezi východem a zá-

¹⁾ E. E. Golubinskij, *Ist'orija ruskoi cerkvi* (Moskva, 1900—1904) I., 2, str. 795—803; viz *Acta Conventus Velehradensis* (Praga 1908) 46—48.

²⁾ Dr. J. Debevec, *Predsodki proti „Latincem“ v bolgarskih in srbskih narodnih pesmih.* (Lublaňský „Čas“ 1908, 227—232.)

padem, východní a západní politika, východní despotismus a caesaropapismus. Rozkol tudíž není dílem pouze jediného člověka, aniž jenom důsledkem byzantské politiky anebo caesaropapismu, vzniknuvším třeba už nastoupením Konstantinovým. Řecký národ měl tolikou účast při světské i církevní vládě, že nemůže od sebe odvrátiti velikou vinu na rozkolu; opravdu největší vinu nesou vůdčové lidu, ale i ostatní vrstvy jeho nejsou bez viny. Řekové to zavinili, že se mohl v Cařihradě udržeti polopohanský despotismus; Řekové a řecká církev zavinili caesaropapismus, poněvadž pro něj měli ve své národní pýše jen obdiv, anebo jej mlčky uznávali a jeho pomoci se dovolávali ve svých neustálých bojích strannických, místo aby se společně proti němu postavili do boje.¹⁾ Řekové zavinili, že jejich církev upadla a počala se odcizovati a vzdalovati od Říma tenkrát, kdy by byla nejvíce potřebovala spojení s Římem, aby obživla, sesílila a se obnovila.

¹⁾ Nesouhlasím úplně s Markovičem, který tvrdí, že cařihradský „cesarizam izlegao iztočni razkol, a da ga je bizantinstvo odgojilo, učvrstilo i ovječilo“ (Markovič, Cezarizam i bizant., I., 33.); jsem přesvědčen, že by Markovič své mínění poněkud pozměnil, kdyby nyní psal svoji knihu a prostudoval nynější výzkumy o byzantské kultuře.

II. Pokusy o unii.¹⁾

Církevní rozkol jest jednou z nejosudnějších a nejžalostnějších událostí světské i církevní historie. Důsledky rozkolu přivodily nebezpečí církvi, kultuře i státu. Církev odtržena byla od onoho východu, odkud zasvitlo jí světlo křesťanství, pozbyla své dřívější rozsáhlé obecnosti, a ocitla se v nebezpečí, že její věřící upadnou až do úzkoprsého národního partikularismu. Kulturní pokrok byl zadržán na východě i na západě. Východ stal se ještě více neplodným a formalistickým, poněvadž zcela zpřetrhal svůj svazek se západem plným života; západu uzavřena byla bohatá pokladnice starodávné kultury. Křesťanské státy seslabeny byly proti východním barbarům. Řekové, přirozená to přední stráž křesťanská, byli beze spojení se západem příliš slabí, než aby mohli na dlouho odrážeti silné útoky nevěřících. Ještě dříve, než padl Cařihrad, rozlila se už turecká povodeň po východní Evropě, zaplavila Balkán a divoce rozbouřenými vlnami narážela na zdi německého císařství.

Řečti císařové byli si vědomi své slabosti a velkého nebezpečení, jež hrozilo od východu. S radostí byli by ještě zůstali v přátelském svazku se západem, poněvadž poznali, že je to existenční podmínka trvání jejich říše. Ale byzantský lid a zástup-

¹⁾ Následující historický přehled jest sestaven na základě prvotních dějepisných pramenů (dokumentů); jen některá ličení starších dějin (střední věk) vzal jsem z nejlepších pramenů druhotných.

cové církve byli zjevně proti západu. Při všech pokusech o unii až do pádu Cařihradu ukazoval se žalostný, skoro tragický konflikt mezi politikou byzantských císařů, kteří ve sjednocení s Římem hledali podpory a záchrany pro upadající císařství, a mezi lidem byzantským, který ve své krátkozrakosti a zaslepenosti neustále nepřátelsky se choval k sjednocení a tak svou církev i stát vháněl do otroctví a záhuby. Ovšem dosti jasný důkaz, kde měl rozkol své kořeny a oporu.

Na západě vidíme něco podobného. Římští papežové byli si neustále vědomi svého vysokého poslání a obecnosti církve Kristovy. Jejich hlavní ideou byla unie mezi církví východní a západní, aby celý křesťanský svět pospolu bojoval proti zlu a spojenými silami se bránil proti nevěřícím. Pro tuto ideu vytrvale pracovali se šlechetným optimismem a nezištnou obětavostí. Ale západní národové a knížata lpěli na své výlučnosti a na vlastním prospěchu, a proto neměli papežové dostatečné reálné opory pro své ideální plány. Jako na východě nastal konflikt mezi politikou císařů a mezi národem, tak vidíme na západě zrovna tak tragický konflikt mezi nezištným a ideálním římským universalismem a mezi prospěchářským partikularismem západních národův i knížat.¹⁾ To jest příčina, proč ve středním věku církevní sjednocení se nepodařilo.

Papež Řehoř VII. (r. 1073—1085) by byl rád podporoval byzantské císaře a opětně sjednotil východní i západní církev, ale nemohl, poněvadž musil vésti boj o investituru se západními knížaty. Důstojným dědicem Řehořových záměrů východních byl ideální Urban II. (1088—1099). První křižáckou výpravou (1096—1099)

¹⁾ W. Norden, Papsttum und Byzanz (Berlin 1903) str. XVI. Obširná (764 str.) kniha Nordenova je nejlepším dílem o pokusech sjednocení ve středověku. Norden pracoval na základě původních pramenův a zpracoval též něco rukopisného, dříve neznámého materiálu. Jeho stanovisko jest však nesprávné. Papežové jsou mu zástupci římské universální politiky; náboženským motivům nepřiznává Norden zvláštní platnosti; rozkol prý zavinila politika, a jen silná politika mohla prý by býti základem unie. Jinak však je kniha ta psána střízlivě.

nezamýšlel toliko Jerusalem osvoboditi, nýbrž chtěl též východní církev vysvoboditi z otroctví nevěřících a tak získati východní křesťany pro sjednocení. Papež Urban II. nedal se odvrátiti od svého ideálního stanoviska. Křižáci s počátku byli příznivi východním křesťanům a spolu s nimi dosáhli pěkných úspěchův. Ale západní vítězové a jejich vůdcové nebyli úplně důslednými zástupci obecné církve katolické. Mezi Řeky a křižáky už v prvých letech nastala vzájemná nedůvěřivost a nepřátelství. Kníže Boemund psal papeži o dovolení, aby směli bojovati nejenom proti nevěřícím, nýbrž i proti bludařům, Řekům a Jakobitům. V křižáckých vůdcích už tenkrát dozrávala myšlenka, že jest nejprve třeba pokořiti Řeky, potlačití rozkol a zlatinisovati Cařihrad; teprve potom že budou moci s plným úspěchem vésti boj proti nevěřícím.¹⁾ Řekové poznali nebezpečí, a proto se v křižáckých výpravách přiosťřilo vzájemné nepřátelství mezi východem a západem až do krajnosti.

Ve století XII. vícekrát probudila se u knížat západních touha po dobytí Cařihradu. Papežové stavěli se většinou ostře proti těmto záměrům; jen zřídka dali se získati pro tuto myšlenku, ježto jí mohli jen na tolik přisvědčiti, na kolik v tom zámyslu viděli menší zlo, nežli byl rozkol a panství nevěřících. Ve čtvrté výpravě křižácké (1202—1204) opanovala západní knížata Cařihrad, ustanovila latinského patriarchu a jemu podřídila řecké duchovenstvo. Papež Innocenc III. nejprve zjevně vystupoval proti zabrání Cařihradu; když však se tak stalo, byl tolik nadšen nad vítězstvím západních knížat, že napsal Balduinovi: „Regnum Graecorum . . . a superbis ad humiles, ab inobedientibus ad devotos, a schismaticis ad catholicos iusto Dei iudicio est translatum.“²⁾ Ale když viděl, že

¹⁾ Norden (str. 50—70) odsuzuje stanovisko Urbanovo a myslí, že by byl musil papež s křižáky nejprve pokořiti Cařihrad a Řeky násilím přinutiti k unii. Poněvadž Norden náboženské motivy úplně pomíjí, proto také nechápe, že násilím (zvláště proti pyšným Řekům) lehko vzájemné nepřátelství jen zmohutní, avšak nedosáhne se unie.

²⁾ Norden, 167.

křížáci nemají úmyslu dále pokračovati, projevoval rozhodně svou nespokojenost nad opanováním Cařihradu. Papežský legát v Cařihradě choval se velmi tolerantně k řeckým obřadům. Innocenc III. nezamýšlel změny obřadu; třetí lateránský sněm církevní (1215) potvrdil pak řecký ritus. Tím dán byl základ pro praxi římské kurie v jejich snahách po unii.¹⁾ Než knížata západní nebyla tolik tolerantní; pro řeckou kulturu a řecký obřad neměla žádného porozumění. Svými pak ukrutnostmi a násilným latinisováním vypěstovala v Řecích fanatické nepřátelství proti všemu západnímu a latinskému.

Národ řecký byl v rozkolu utvrzen. Císařové řečtí však ještě neustále hotovi byli k unii a ke svazku se západem, poněvadž věděli, že je to pro Řeky jediná záchrana. Michal VIII. Palaeolog (1259—1282) opanoval r. 1261 Cařihrad a vytisknul odtud latiníky, avšak jako prozřetelný diplomat spojil se s Římem, aby se zabezpečil proti novým útokům ze západu a získal si pomoci proti ostatním nepřítelům Byzance.²⁾ Papež Řehoř X. (1271—1276) byl pro unii zvláště zanícen, a pozval proto Řeky na lyonský církevní sněm (1273); Řekové přijali podmínky papežovy a sjednotili se s římskou církví (1274). Sloupem unie lyonské byl učený a věhlasný patriarcha Jan Bekkos; sám byl upřímně nadšen pro unii a také mnoho Řeků pro ni získal. Nicméně však unie udržovala se jen uměle, lid byl proti ní. Na západě mírnil své národy papež, na východě pak císař. Západní knížata nedala se však nikterak odvrátiti od svých plánův. Karel z Anjou chtěl dobýti Cařihradu; papežové Mikuláš III. (1277—1280) a Martin IV. (1281—1285) byli jeho společníky a Řekům méně nakloněni. Koncem r. 1282 a počátkem r. 1283 byla unie zničena a patriarcha Bekkos odstraněn. Bekkos plakal nad svou vlastí, poněvadž viděl, že nedá se již zachrániti; byloť již příliš pozdě, víra ochabla a rozvážnost skoro úplně vymizela. Mnozí

¹⁾ Norden, 187.

²⁾ Gelzer, Byzant. Kaisergeschichte (v Krumbacherově Gesch. der byzant. Literatur) 1051—1053.

Řekové již tvrdili, že rozkol jest oprávněn, poněvadž jest už tak stár.¹⁾

Ve XIV. století hledali opět císařové řečtí pomoci u papežův. Jako podmínku chtěli míti papežové unii. Císař Jan V. přijal r. 1369 v Římě unii, ale pomoci ze západu nebylo. Řekové snadno poznali, že je pomoc západu nespolehlivá. V krajní tísní utekla se říše (řecká) ještě jedenkrát na západ o pomoc. Vlivem císaře Jana VII. (1425—1448) podepsali někteří řečtí biskupové unii církevního sněmu florenckého (1439). Ale řecký lid, kněžstvo i mnišstvo kladli unii takový odpor, že nemohla býti v Cařihradě ani prohlášena. Teprve r. 1452 promulgoval ji pod ochranou císařskou v Cařihradě tehdejší kardinál římský Isidor (metropolita kyjevský). Lid byl tak zfanatisován, že se vyhýbal chrámu Moudrosti (Sofia), ve kterém unie byla rozhlášena; všichni křičeli, že jest lepší panství turecké, nežli papežské a latinské járho. R. 1453 padl Cařihrad. Patriarchové řečtí stali se otroky turecké vlády. Ta brzo poznala, že patriarchové řečtí jsou dobrými pomocníky jejího despotismu; proto ráda podporovala rozkolníky proti katolíkům. Pomocí turecké vlády udržovala se církev řecká v císařství tureckém, pomocí tureckou vedla boj proti katolíkům a vytlačovala domáci duchovenstvo v Srbsku a Bulharsku. V církvi zavládl formalismus a prázdný fanatismus, náboženský život upadl.²⁾

Po pádu Cařihradu stali se Rusové význačným elementem ve východní církvi. Papežové to také poznali a při každé příležitosti obraceli se k Rusům s velikou a šlechetnou láskou, aby je zavolali zpět do náruči katolické církve. Jako v křížáckých válkách hledali papežové spojenectví s Řeky, aby západ i východ svorně vedl boj proti nevěřícím, tak i nyní pokládali církevní sjednocení a přátelský spolek mezi západní Evropou a Ruskem za hlavní podmínku úspěšného boje proti Turkům. Celá staletí se papežové namáhali,

¹⁾ Hergenröther, Photius III. 820.

²⁾ Vše to objektivně popisuje ruský dějepisec A. P. Lebedev, *Istorija grekovostočnoj cerkvi pod vlastiju Turok*², Peterburg 1904. (Viz „Slav. lit. theol.“ 1906, 33—37.)

aby se Rusko církevně i politicky spojilo se západní Evropou. Od tohoto ideálního cíle neodvrátil jich žádný nezdár ani žádná změna politických poměrů.¹⁾

Rusové přijali v X. století křesťanství z Cařihradu, ač už dříve mezi nimi působili někteří missionáři latinští. Ve století XI. kdy řecký rozkol byl konečně dovršen, byli Rusové odvislí od Řekův. Od konce XI. století pak až do r. 1237 byli všichni ruští metropolitové (24) vyjma dva Řeky, kteří z Cařihradu do Ruska byli posláni. Rusové formálně se nijak neodloučili od Říma, ale jejich spojení s Cařihradem samo sebou je odtrhlo od Říma a odchovalo v rozkolu. Papežové by byli rádi Rusy úžeji spojili s Římem už ve století X (papežští vyslanci v Korzunu [Cherson] r. 989 a Vladimírovi v Římě r. 992 a 1001), ale Rusové přece zůstali ve spojení s Cařihradem. R. 1054 byli Rusové nezávislí na Cařihradu (jejich tehdejší metropolita byl zvolen neodvisle od Cařihradu), r. 1091 zavedli si neodvisle na Řecích svátek přenesení ostatků sv. Mikuláše; ale to ještě není důkazem jednoty s Římem. Na západě počítali Rusy v první polovici XII. stol. mezi rozkolníky.²⁾ R. 1207 zval je Innocenc III. jako rozkolníky ke sjednocení.³⁾ Rovněž i Honorius III. (1227) a Řehoř IX. (1231).⁴⁾ Innocenc IV. napsal r. 1248 knížeti Alexandru Něvskému přátelský list, ve kterém

¹⁾ Hlavní prameny pro dějiny pokusův o sjednocení Ruska s církví západní jsou tyto: A. J. Turgenev, *Historica Russiae Monumenta*. 2 sv. Peterburg 1841/2. A. Possevini S. J. *Moscovia et alia opera*. Coloniae Agr. 1587. A. Theiner, *Monuments historiques relatifs aux règnes d'Alexis Michaelowitsch, Féodor III. et Pierre le Grand*. Rim 1859. E. Golubinskij, *Istoriija Russkoj cerkvi*, 2 sv. (3 díly), Moskva 1900/4. P. Pierling, *La Russie et le Saint Siège*. 4 svazky. Paris 1896—1907. Pierlingovo dílo jest v každém ohledu nejlepším svého druhu. Pierling zná dobře všechny západní a všechny ruské prameny o této otázce; zpracoval mnoho pramenů rukopisných. Na konci každého svazku jsou dopodrobna uvedeny všechny dotyčné prameny i veškerá literatura. Pierlinga i v Rusku velice si váží. Viz F. Grivec, *De unionis cum Russia conatibus* (v „Acta I. Conventus Velehradensis“ 45—55.).

²⁾ Viz list sv. Bernarda krakovskému biskupu Matějovi u Turgeněva, I. v předmluvě.

³⁾ Turgenev, I., 3—4 (n. 3.).

⁴⁾ Turgenev, I., 20. a 30.

vzpomíná, že jeho (Alexandrův) otec umřel sjednocen s církví římskou; ke sjednocení pozývá také jeho.¹⁾ Unie haličského knížete Daniela (okolo r. 1250) nebyla ani upřímnou ani trvalou.²⁾ — Až do XIII. stol. byli vůbec Rusové dosti příznivi a tolerantní k latiníkům. Rozkol utvrdil se teprve v prostřed stol. XIII., kdy řecká nenávisť k Římu i na Rusi se zakořenila a kdy zpřetrháno bylo po vpádech tatarských spojení se západem. Oněch pak několik Řeků, kteří ještě ve stol. XIII., XIV. a XV. pro unii s Římem horovali, nemělo na Rusy žádného vlivu. Proto stavěli se Rusové (Moskva) za koncilu florenckého více nepřátelsky proti unii nežli Řekové; ano Řekové, kteří unii podepsali, pokládáni byli v Moskvě za odpadlíky; odtud vytrysklo přesvědčení, že je Moskva nyní jedinou zástupkyní neporušeného pravoslaví. Pád Cařihradu pokládali za trest Boží pro Řeky. Moskva ještě více zpyšněla a nazvala se třetím, nepřemožitelným Římem.³⁾

Unie florencká byla známa i v Moskvě. Tehdejší metropolita ruský (kyjevský) Isidor (Řek) byl ve Florencii jedním z nejvěrnějších obhájcův unie. Ale velkokníže moskevský a kněžstvo moskevské unii zavrhl. Isidor stěží se zachránil a opustil Rusko. V Kyjevě byla unie příznivěji přijata; to však bylo příčinou, že vznikla nová metropole moskevská. Metropolité kyjevští zůstali až do konce XV. století většinou s Římem sjednoceni; ale tato unie byla příliš slabá a více jen zdánlivá, beze skutečné opory v kněžstvu a lidu. Kyjev (Rusíni) patřil tenkrát k Polsce. Polákům však nebyla sympathickou unie florencká, dílo to Evžena V., protože byli přívrženci tehdejšího protipapeže Felixe V. Kdyby byli bývali Poláci unii podporovali s opravdovou vřelostí, byla by se jistě trvale v Kyjevě udržela.

¹⁾ Turgenev, I., 68—69.

²⁾ Turgenev, I., 61—62. a 84—85.

³⁾ Ruský mnich Filotej (okolo r. 1520—1530) vléval nadšení své vlastní slovy: „Dva Říma pali, tretij — Moskva stoit, a četvertomu ne býť“ (dva Římy padly, třetí — Moskva stojí, čtvrtého však nebude). Viz. Makarij, Istorija Russkoj cerkvi, VII. (Ptb. 1874) 401.

V druhé polovici XV. stol. byly styky mezi Římem a Moskvou velmi časté. Papežové římstí doufali, že získají moskevská knížata pro společný boj proti Turkům; za politické i církevní spojenectví byli ochotni jim prokázati rozličné přátelské služby a pocty (královskou korunu). V Římě Moskvu znali málo a dívali se na ni většinou příliš optimisticky. Všechny pokusy o sjednocení koncem stol. XV. a začátkem stol. XVI. dály se bez základu i bez úspěchu. Rusové neprotivili se přátelskému diplomatickému svazku s papežem, poněvadž viděli, že má papež velikou vážnost mezi západními knížaty; spojení se západem potřebovali pak k tomu, aby dostali různé učitele a řemeslníky a tak aby mohli Moskvu politicky pozvednouti a posílit, ale proti církevnímu spojení byli rozhodně.

Za Ivana Hrozného¹⁾ (1547—1584) nastalo ještě užší spojení se západem. Jan Schlitte, německý kolonista v Moskvě, byl (r. 1547) poslán od Ivana Hrozného do Němec, aby odtamtud přivedl různé učitele a řemeslníky pro Moskvu. Schlitte viděl, že v Římě i v Německu je nadšení pro politické i církevní spojení s Moskvou; u lehkověrné římské i německé diplomacie způsobil, že mohl podvodně vydávati se za vyslance Ivana Hrozného ve věci církevního sjednocení. Římský papež i císař německý byli ochotni uznati knížete moskevského za krále, jakmile se sjednotí s církví katolickou. Polský král Šigmund však celou akci zmařil (r. 1552); učinil tak sice ze sobeckého důvodu politického, ale dobré věci tím jistě nepoškodil. Není vůbec pravda, že by se byli sjednotili Rusové moskevští, jakmile by byl kníže moskevský dosáhl od papeže koruny královské.

Po církevním sněmu tridentském začali papežové vytrvaleji ještě usilovati o spojení všech křesťanských knížat, o církevní unii Moskvy s Římem a o společné vojsko proti Turkům. R. 1572 vystoupil Ivan Hrozný (bez úspěchu) jako kandidát polské koruny královské;

¹⁾ Viz F. Grivec, Ivan Grozni in Rim (lublaňský „Čas“ 1907); tam jsou uvedeny všechny prameny.

v Římě doufali, že by jeho zvolení mohlo prospěti katolické církvi, ale jistě se zmýlili. R. 1575 vysláno bylo do Moskvy skvělé poselství rakouské (mezi nimi slovinský rodák Ivan Kobencelj), aby získalo Moskvu pro politický spolek s Rakouskem; též o unii mluvili. Optimismus rakouského poselstva neměl věčného podkladu.

Ve válce, která vzplanula r 1579 mezi Polskou a Moskvou, naskytla se papeži krásná příležitost ku vlivu na Moskvu. Mocný král polský Štěpán Báthory rozhodl se dobýt Moskvu, aby se potom vší silou mohl obrátiti proti Turkům — podobně jako za válek křížových pokládala některá západní knížata dobytí Cařihradu za podmínku úspěšné války proti nevěřícím. Ivan Hrozný ve veliké tísní prosil papeže o zprostředkování. Papež poslal obratného i učeného jesuitu Antonína Possevinu, jehož působením byl r. 1582 uzavřen mír mezi Moskvou a Polskou. Vážnost papežova v Moskvě tím velmi vzrostla. Possevin nedosáhl unie; jen tolik vymohl, že směli míti katoličtí obyvatelé v Moskvě katolického duchovního, což jistě není bez významu. Největší význam Possevinova poselství záleží však v tom, že Possevin skutečně až do dna poznal váhu Moskvy i politiku moskevskou, jako i že poznal hluboké kořeny rozkolu. Přesvědčil se, že unie nemožno dosáhnouti v jednom dni anebo jediným poselstvem neb církevním sněmem; pro unii že třeba pracovati dlouho, vytrvale a trpělivě, vůbec způsobem, jakým praví křesťanští apoštolové povždy šířili křesťanskou víru. Kdyby byli bývali po koncilu florenckém začali mezi Řeky s drobnou prací missijní, s poučováním lidu a s výchovou dobrých missionářův a duchovních, nebyl by mohl samojediný Evžen Efezský unii zrušiti. Possevin pojímal práci pro unii zcela správně; jeho myšlenky mají ještě nyní platnost; jen o východním obrádu nesoudil správně. Zajímavé je, že Possevin poznal i význam katolických Slovanů; doporučoval, aby byl mezi západními Slovany, v Olomouci nebo v Praze, zřízen ruský seminář. Jesuitům pak radil, aby se jazyku ruskému rádi učili, by mohli slovem i písmem mezi Rusy šířiti idee katolické a tak

připravovati cestu ke sjednocení.¹⁾ Poznal též, že na Moskvu mohou nejnáze míti vliv Rusíni v tehdejší Polsce. Proto nebál se odsouditi tehdejší taktiku římskou, která vše očekávala od politických spolků s Moskvou, polské Rusko však přezírala. Na své cestě Polskou upozorňoval (Possevin) polské jesuity na Rusíny a doporučel jim začítí apoštolskou práci ve prospěch církevní unie Rusínův. S jistotou můžeme tvrditi, že Possevin má zásluhu o unii rusínskou, která se uskutečnila koncem století XVI.

Po koncilu tridentském oživil křesťanský život i křesťanské nadšení. Mezi Poláky, kteří si dříve ještě velmi málo byli vědomi svého poslání jako zástupci katolické církve ve východní Evropě, pracovali jesuité s velikou vřelostí o upevnění a rozšíření katolické víry. Slavnou bohoslužbou, nadšenými řečmi, ve školách i v knihách dovedli nadchnouti lid pro víru katolickou. Duší celého tohoto díla byl největší polský církevní řečník Petr Skarga T. J., který nadchl katolíky pro apoštolskou práci mezi rozkolníky a pro toto dílo získal duchovenstvo, šlechtu i krále. Roku 1595 a 1596 přijala většina maloruských biskupův unii (v Břestu). Následovalo sice ještě mnoho práce a mnoho bojů, ale unie v bojích se utvrdila. Nynější haličtí Rusíni se sjednotili ještě o 100 let později (Přemyšl r. 1691 a Lvov r. 1700). Mnoho Rusínů zůstalo ovšem ještě v rozkolu, zvláště kozáci byli vždycky fanatickými nepřáteli unie. Všech sjednocených Rusínů bylo jistě okolo 10 millionů.

Ve stol. XVII. a XVIII. ochabovala za stálých bojův a nepořádků náboženská vřelost mezi Poláky. Mladá unie nenašla tudíž v Polácích potřebné opory a pomoci; mnozí Poláci dívali se na unii jen jako na přechodný stav a jako na prostředek k latinisaci a polonisaci. Než přes všechny tyto těžkosti unie se ještě udržovala. V tom je nejlepší důkaz, že unie nebyla uměle vyvolána, nýbrž že měla základ v přesvědčení lidu i duchovenstva. Čím více však upadala Polska

¹⁾ Všechno to líčí nám Possevin v knize „Moscovia“; viz lublaňský „Čas“ 1907, 450 sq.

a ochabovala katolická církev mezi Poláky, tím více upadala i unie; vždyť bez podpory římsko-katolického sousedstva, které musí tvořiti most mezi východní a západní církví, unie nemůže trvale prospívati. A přece ukázala maloruská unie velikou houževnatost a velikou životní sílu. Ani největší ruská násilí nemohla ji zcela zničiti. R. 1875 zrušena byla konečně formálně poslední diecese uniatská, Chelm, ale v srdcích se unie ještě zachovala. Když r. 1905 dovolila ruská vláda větší náboženskou svobodu, přestoupilo okolo 200.000 bývalých uniátů k církvi římsko-katolické, poněvadž obřad řecko-katolický v Rusku ještě nedovolen. Přestoupení někdejších uniátů k latinskému obřadu a s tím spojená polonisace Rusínů není sice tolik na prospěch katolické církvi, jako by bylo obnovení unie v Rusku, ale přece je nám důkazem veliké houževnatosti unie, která uniáty tak utvrdila, že jsou hotovi raději opustiti svoje tradice národně-obřadní, nežli svoje tradice nábožensko-církevní. Že někdejší uniáté přestupují k latiníkům, tím vinna je ruská vláda, která řecko-katolického obřadu nikterak nedovoluje. — V Haliči se unie pevně zachovala; jistě nikoli z ohledů politických, nýbrž z přesvědčení.

V Moskvě udály se koncem stol. XVI. veliké změny. R. 1584 zemřel Ivan Hrozný. Jeho nástupcem byl slabý Feodor, místo něhož vládli bojaři. V Polsce počali se zabývati plánem, jak by cestou míru sdružili Polsku i Moskvu pod jedním vladařem polským. Štěpán Báthory poznal, že to bylo nemožno, a proto rozhodl se válečně dobýti Moskvu a skrze Moskvu postoupiti pak na Cařihrad. Tohoto odvážného plánu nemohl však dokonati. († 1586.) Po smrti Báthoryově opětně vystoupil velkokníže moskevský jako kandidát pro korunu polskou. Styky mezi Moskvou a Polskou byly velmi hojné; ano i z Říma posílali papežové do Moskvu vyslance. Tak roku 1595 přišel do Moskvu papežský posel Charvát Alexandr Komulović.¹⁾ V Moskvě bylo tolik nepořádkův a zmatků, že proti západu byli

¹⁾ Cfr. Pierling, Novi izvori o Komuloviću (Starine Jugoslav. akademije XVI. Zagreb 1885); Pierling-Rački, Komulovića izvještaj i listovi (Starine XIV. Zagreb 1882).

ještě příliš nedůvěřivi. R. 1603 nastoupil vládu Lži-Dimitrij, který klamal Poláky, západní Evropu, Řím i Moskvu. Spojen s Poláky a v přátelství jsa s Římem dobyl Moskvu (1605), ale už r. 1606 byl utracen. Poláci pak ještě nadále vměšovali se do státních záležitostí moskevských. Všechny tyto zmatky, spojené s činností sprostředkovatelů-papežův a s polským vměšováním se (do záležitostí ruských), vzbudily v Rusích fanatickou nenávist proti Polákům a Římu, podobně jako kdysi Řeky podráždilo latinské císařství v Cařihradě. Spojení s Římem i Polskou na dlouho bylo přerušeno. Od r. 1589 měla Moskva svého patriarchu, a to Rusy ještě více posílilo u vědomí církevní neodvislosti a ještě těsněji spjalo církev a stát.

V dlouhých bojích mezi Polskou a Moskvou (od r. 1654) počalo se opětně uvažovati o spolku mezi Polskou a Moskvou a o sjednocení Moskvu s církví římskou. Ale bez výsledku. R. 1684 usadili se v Moskvě dva jesuité jako duchovní pastýři katolického obyvatelstva v Moskvě. Obdivu zasluhuje činnost charvatského kněze Jiřího Križaniče v Rusku (1647 až 1676).¹⁾

Za Petra Velikého počalo těsnější spojení mezi Ruskem a západní Evropou. Petr jistě dobře znal význam katolické církve. Nejdříve opravdu nějaký čas pomýšlel na užší svazek s církví katolickou, aby urychlil svoje reformní dílo. Ale jeho hlavními rádci západními byli protestanté. Sám za svou osobu jistě na sjednocení nepomýšlel. V Římě a na katolickém západě vůbec byli přesvědčeni, že Petr Veliký je nakloněn katolické církvi. Když meškal r. 1698 Petr ve Vídni, chtěl kardinál Kollonics z nařízení papežského s ním jednati o záležitosti unie. Ale Petr musil z Vídně náhle odjeti, poněvadž se vzbouřili „Střelci“, spolu pak i ruské duchovenstvo popuzovalo lid, že se chce Petr stát „latinikem“. V Paříži (r. 1717) zamýšlel opět nuncius Bentivoglio s Petrem jednati o unii, ale Petr nechtěl o této věci se domlouvati. Také professoři

¹⁾ Pierling, *La Russie et le S. Siège*, IV. 1—39.; Bělokurov, *Jurij Križanič*. Moskva 1901.

pařížské Sorbonny byli by rádi Petra získali pro unii, a ještě celé desetiletí zůstali proto ve spojení s Ruskem.

Na začátku XIX. století měla katolická církev veliký vliv na ruskou inteligenci. Jesuité měli v Rusku mnoho svých klášterů (všech členů jezuitského řádu v Rusku bylo tehdy asi 350); Alexandr I. byl jesuitům nakloněn. „Vynikající dámy přestupovaly hojně do církve katolické. V jednotlivých ústavech vzdělávali se ruští jinochové z vynikajících a nejslovnějších rodů, na př.: Orlov, Benkendorf, Galicyn, Naryškin, Gagarin, Menšikov, Volkonski, Šuvalov, Rostopčín, Stroganov, Poltoracki, Tolsti, Vzajemski a j. K tomu se družilo veliké množství tajných konvertitův.¹⁾ Roku 1816 byli jesuité vypuzeni z Petrohradu, roku 1820 z celého Ruska. Ale v mnohých ruských rodinách zůstaly až podnes katolické tradice. Car Alexandr I. byl velmi laskav ke katolické církvi; věrohodné je podání, že zemřel jako katolík (1825). Pierling dokázal z historických dokumentů, že Alexandr I. měl úmysl spojit se s katolickou církví a pak se vzdáti trůnu.²⁾ Znamenité je dílo geniálního ruského filosofa Petra Čaadejeva, který dokazoval, že je velikým neštěstím pro Rusy, že nebyli spojeni se západní kulturou katolickou. Spisy Čaadejevovy se od roku 1829—1836 privátně šířily mezi ruskými šlechtickými rody. Roku 1836 byl objeven jeho první „filosofický spis“; vládě se zdál tak nebezpečným, že prohlásila Čaadejeva za blázna a postavila jej pod policejní a zdravotní dozor.³⁾

V druhé polovici XIX. století šířili ruští jesuité Martinov a Gagarin ideu sjednocení Rusů s katolickou církví. V tom úmyslu napsali mnoho vědeckých i lidových spisů.⁴⁾ Jejich snahy nenabýly žádoucí opory na západě; v Rusku samém krajní absolutismus stěžoval práci o unii. — Veliký význam má práce ruského

¹⁾ A. N. Pypin, Harakteristiki lit. mněnij (P. tb. 1890) 147

²⁾ L'empereur Alexander Ier est — il mort catholique? Paříž. 1901.

³⁾ A. N. Pypin, Harakteristiki 157—195.

⁴⁾ Hlavní vědecké dílo Martinovovo je „Annus ecclesiasticus Graeco-slavicus“. (Acta sanctorum 59.)

filosofa Vl. Solovjeva, který otázku o církevním sjednocení tak hluboko pojímal, jako žádný Rus před ním. Svoji ostrou polemikou zničil vliv krajních „slávofilův“, ochránců ruského pravoslaví. Jeho spisy o velice potřebné církevní svobodě v Rusku a o unii nezůstaly bez vlivu. Roku 1886 a 1887 nedovolila ruská censura tisk a šíření jeho díla „Dějiny a budoucnost bohovlády“. (Záhřeb 1887.) Nyní vyšlo toto pro otázku o církevní unii důležité dílo v jeho sebraných spisech a šíří se bez překážky po Rusku.¹⁾ Roku 1908 vyšel v Petrohradě I. svazek „Spisů Vl. Solovjeva“; tento svazek obsahuje jeho listy charvatskému historiku Račkému a biskupu Strossmayerovi, v kterých Solovjev dopodrobna líčí svoje plány a své práce pro unii a překážky se strany ruské vlády. Idee Vl. Solovjeva mají nyní svobodnou cestu po Rusku, jeho sláva žije a roste; je jisto, že jeho idee o unii získají časem víc a více přívrženců mezi Rusy. V nejznamenitějších a nejvzácnějších ruských třídách společenských je značný počet přátel katolické církve. Třeba jen ještě větší náboženské svobody.

Rusíni, kteří sídlí v severních Uhrách (jest jich asi $\frac{1}{2}$ mill.), začali se okolo r. 1650 blížit katolické církvi. Roku 1655 byl od papeže potvrzen první uherský rusínský biskup uniatský Partenij, který byl podřízen ostříhomskému arcibiskupu. Roku 1771 bylo ustanoveno samostatné rusínské biskupství v Prešově (Eperies). Uherští Rusíni jsou nyní skoro vesměs sjednoceni s katolickou církvi; ale mnoho se jich pomadžarštilo. — Koncem XVII. a na začátku XVIII. století se unie rozšířila též mezi uherskými Rumuny. Sjednocení Rumuni (přes 1 mill.) v Uhrách jsou nyní rozděleni na čtyři diecese.

S uherskými Rusíny jsou v církevním směru úzce spojeni řecko-katoličtí Charvaté, potomci rozkolných

¹⁾ Sebrané spisy Solovjevovy vyšly pod názvem „Sočinenija Vl. Solovjeva“ v 9 sv. (Petrohrad 1901—1907.) — Solovjev († 1900) přestoupil 2 léta před svou smrtí tajně formálně do katolické církve. (Toto jsem se dověděl ze soukromého pramene z kruhu přátel Solovjevových.) Před tím toho nečinil, poněvadž se mu to nezdálo býti nutné.

osadníků a řemeslníků, kteří se koncem XVI. a na začátku XVII. století přistěhovali na charvatské území. Mezi srbskými osadníky v Charvatsku začala se unie šířit na začátku XVII. století. První uniatský biskup byl Šimon Vratanja (r. 1612) s titulem svídnického biskupa. Unie se utvrdila za horlivého biskupa Pavla Zorčiče (1671—85), který založil řecko-katolický seminář v Záhřebě, ale musila vytrpěti mnoho bojův a nebezpečí. Pevnější půdy nabyla, když bylo založeno samostatné řecko-katolické biskupství v Križevcích (1777); dříve byli uniatské biskupové odvísli od záhřebského arcibiskupa. Vláda sice podporovala unii mezi Charvaty, ale přece není charvatská unie úspěchem politiky, nýbrž úspěchem drobné missijní práce (jesuité v XVIII. stol.); proto je pevná a solidní, byť i počtem nečetná (okolo 30.000).¹⁾ — Srby v Dalmacii chtěla rakouská vláda z politických příčin získati pro unii. Šibenický rozkolný biskup Benedikt Kraljević r. 1818 začal rakouskou vládu podporovati. Roku 1819 založen uniatský seminář a povoláni 4 rusínští kněží z Haliče za professory. Roku 1821 fanatičtí Srbové úkladně zavraždili jednoho rusínského kněze (kanovníka Stupinského), jiného smrtelně zranili; biskup Kraljević, který velice dobře věděl, že i na něho mají namířeno, uprchl do Benátek. Roku 1831 spojili se rozkolní kněží dalmatských farností Krička, Baljka, Vrlice s katolickou církví. Tyto tři sjednocené farnosti ještě nyní živoří; čítají všeho všude jen 72 věřící.²⁾

Různí srbští a černohorští pohlaváři a biskupové byli několikrát ve styku s papeži katolické církvi nakloněni, ale k trvalé unii nedošlo. Černá Hora přišla v XVIII. století znenáhla pod ruský vliv, proto se nedala získati pro unii. Roku 1886 byl mezi Černou Horou a Římem uzavřen konkordát; docílilo se alespoň toho, že založeno katolické arcibiskupství barské a podřízeno přímo Římu.³⁾

¹⁾ Hlavní pramen pro s'udium unie mezi uherskými Rusíny, Rumuny a mezi Charvaty je N. Nilles S. J., *Symbolae ad illustrandam historiam eccl. orient.*, 2 sv. Oeniponte 1881.

²⁾ N. Milaš, *Pravoslavná Dalmacie* (Nový Sad 1901) 595.

³⁾ Marković, *Slavení i pape II.* (Záhřeb 1904) 280—462.

Nejmladší je unie bulharská, ačkoliv má velice staré dějiny. Bulhaři byli již v IX. století v úzkém spojení s Římem. Později upadli s Řeky do rozkolu. Roku 1204 se z politických důvodů spojili na několik let s Římem. Florenckou unii podepsal také bulharský metropolita (v Trnově) Ignác. Pod tureckým jařmem (od r. 1444) pracovali mezi Bulhary stále latinští missionáři (Františkáni), kteří obrátili značný počet bludařů (Bogomily, Pavličany) a obstarávali pastorační práci mezi nečetnými osadníky (obchodníky) latinského obřadu. V XVII. stol. byly sice některé (asi 4) bulharské archidieceze (Ochrida) ve styku s Římem, ale o pravé unii nebylo ani řeči; Bulhaři byli velice závislí od turecké vlády a od cařihradského patriarchy. V XIX. století se Bulhaři národnostně i politicky probudili. Pohlaváři bulharští doufali, že by jim unie mohla pomoci k svobodě. Proto r. 1860 a 1861 spojili se s Římem. V několika dnech se asi 60.000 Bulharů připojilo k unii; tato se najednou rozšířila po všech bulharských krajích. Proto však neměla pevného základu, lid o ní nebyl poučen, nebylo tu ani missionářův, ani obyčejných kněží, ani věrné hierarchie. Ruští a angličtí agitátoři svými výpady proti latiníkům pobouřili bez veliké námahy lid a zničili tak unii. První sjednocený biskup Josef Sokolovski odpadl zase r. 1861 a uprchl do Ruska. Zbytky unie zachránili francouzští Lazaristé, ku kterým se přidružili polští Resurrekcionisté a francouzští Assumptionisté. Roku 1894 začal bulharský exarchat (s bulharskou synodou nejvyšší církevní instance nade všemi rozkolnými Bulhary) velikou agitaci mezi bulharskými uniaty v Macedonii. Z 30.000 uniatů zůstalo sotva 8000; i mnoho kněží odpadlo. Apoštolský vikář Mladenov sám při této příležitosti ztratil veškeru důvěru v unii; pozvali jej do Říma, kde teď žije. Na celé této katastrofě nesou z větší části vinu cizí missionáři, kteří se nedovedli dosti přizpůsobiti Bulharům. Za několik let se unie zase obnovila; nyní čítá asi 10—15 000 věřících a mnohoslibně se rozvíjí.¹⁾ V knížectví (vlastně v císař-

¹⁾ Nejlepší přehled o bulharských církevních dějinách sepsal franc. Assumptionista S. Vailhé v „Dictionnaire de théologie catholique“ II. (Paříž 1904) 1174—1236 (článek „Bulgarie“).

stvi) bulharském jest asi 15.000 katolíků latinského obřadu. Kolik je tam uniatů, nemohl jsem se dopátrati; není jich asi mnoho.¹⁾ Nynější král jest katolíkům nakloněn.²⁾

O dějinách unie různých neslovanských východních národů (Chaldeů, Řeků, Řeko-Melchitů, Arménů, Koptů, Jakobitů) nemůžeme zde mluvit, poněvadž by nás to zavedlo příliš daleko. Jejich význam (vyjma snad Řeky) je tak malý a počet vzhledem k východním Slovanům tak nepatrný, že můžeme směle říci, že osud východní církve a rozřešení východní církevní otázky závisí od Slovanův. Východní Slované jsou — jak řekl A. Palmieri³⁾ — nebezpečím i nadějí katolické církve.

Jako se křesťanská víra v různých dobách rozličným způsobem šířila, tak se snažila katolická církev v různých stoletích různým způsobem o sjednocení východní církve. Poslední tři papežové, Pius IX., Lev XIII. a Pius X., zůstali věrni tradicím svých předků. Pius IX. poslal r. 1848 velice laskavý okružní list východním nesjednoceným patriarchům a biskupům. Obdržel nelaskavou odpověď. Roku 1868 zval svými vyslanci východní patriarchy a biskupy na vatikánský sněm. Bez úspěchu; mnozí nechtěli papežův list ani do rukou vzít. Lev XIII. vydal (r. 1880) encykliku „Grande munus“, ve které slaví sv. Cyrilla a Methoděje a schvaluje slovanskou bohoslužbu.

V Jerusalemě byl roku 1893 eucharistický sjezd, aby se východ pro milost a lásku svátostného Ježíše nadchnul pro unii. Krásná encyklika „Praeclara gratu-

¹⁾ Na nynějším bulharském území mají Assumptionisté pět slovanských farností, vlastně missijních stanic: Plovdiv, Mostratli, Jamboli, Slivno, Varna. Srov. Missionen der Augustiner von M. Himmelfahrt 1908/9.

²⁾ Pro dějiny všech jihoslovanů řeckého obřadu je nejlepší dílo J. Markovič, Slaveni i pape. 2 sv. Záhřeb 1903/4. Markovič zde obšírně a dobře píše o ruské církvi, ale s Pierlingem se nemůže přece měřit. Stať o Srbech (II. 280—462) chválí též srbský církevní historik R. M. Grujić (Bog. Glasnik, 1905, I, 463—465, cf. Sláv. I. theol. 1905, 282) a doporučuje ji srbským historikům.

³⁾ Bessarione IX. (1901) 436.

lacionis“ (r. 1894) zve východní křesťany, aby se spojili s katolickou církví, a ujistuje jich, že chce římská církev vždy respektovati východní obrady; totéž potvrzuje apoštolská konstituce „Orientalium dignitas“ (1894). Lev XIII. horlil též pro povznesení studií o východní církvi. Založil různé orientální kolleje v Římě; Pius X. ukázal při oslavě 1500. ročnice smrti sv. Jana Zlatoústého (1907 a 1908) svoji náklonnost k východu a touhu po unii východních křesťanů.

Dějiny katolické jsou tedy dějinami rozšíření křesťanské víry a práce pro unii východní církve. Papežové byli si vždy toho vědomi, co jim velí slova Kristova: „Učte v š e c h n y národy!“, poněvadž jsou hlavou katolické, t. j. v š e o b e c n é církve. Častěji byli obelstěni, často hanebně oklamáni, ale přece nikdy nepřestali volati východní křesťany zpět do náruče katolické církve, poněvadž věděli, že tím plní rozkaz Kristův a zadostčiní svým katolickým povinností.

III. Nynější stav východní otázky církevní a nynější pokusy o sjednocení.

Řekové za ono veliké bezpráví vytrpěli již veliké tresty a mnoho neštěstí. Veliká část někdejší řecké církve jest zpusťošena a zničena. Veliké svoje ztráty východní církve doplnila poněkud tím, že svůj vliv rozšířila i na východní Slovaný. Řekové, kteří sami nesou vinu rozkolu, ztratili vůdcovství ve východní církvi; těžiště východní církve přešlo na bujaré Slovaný východní, kteří do dnešního dne žijí v rozkolu. Východní otázka církevní jest nyní tím vážnějši, ana jest spojena úzce s osudem východních Slovanů, kterým nemůžeme upřítí budoucnosti.

Všech křesťanů východního obřadu jest přes 110 mill.; z těchto je asi 5¹/₂ mill. sjednocených s církvi katolickou, mezi nimi na 4 mill. sjednocených Slovanů. Bezděky se tu tážeme, není-li to až příliš maličko, když pomyslíme, co se po staletí konalo pro sjednocení? Opravdu malá to číslice, a přece nám to nemůže býti důkazem, že každá snaha po sjednocení je marná. Z dějinného přehledu o pokusech sjednocení jest patrno, že neúspěchy nemají příčiny jen v neústupnosti nesjednocených, ale i v jiných okolnostech, které se dají buď naší horlivostí změnití, nebo časem zmizí samý sebou. Proto jsou tyto pokusy o sjednocení opravdu těžké, ale nikterak neplodné hned a priori.

Ve středověku byli římsťi papežové ve svých ideálních snahách po sjednocení skoro úplně osamocení.

Na západě nebylo tehdy pravého smyslu pro řecké kulturní a církevní tradice. Ku konci středověku se rozšířil obzor západních národů, ale upadla náboženská horlivost; západní humanisté začali si ceniti staré řecké kultury, ale nepěstovali styků s tehdejšími řeckým i slovanským lidem a s tehdejšími východními duchovenstvem. Jako reforma náboženského života na západě, tak ani unie nebyla možna bez drobné missijní práce mezi lidem a bez kněžstva důkladně vzdělaného a v pravém církevním duchu vychovaného. Possevin řekl neohroženě západu (r. 1582), že sjednocení proto nemělo úspěchu, že se nepracovalo pro ně prostředky, kterými se vždy šířila a udržovala křesťanská víra. „Deus, qui ordinate omnia dispendat quique prius quam mundi conversionem aggressus est, triennium Apostolis et discipulis catechizandis insumpsit, neutrius negotii hactenus, non solum integrum exitum, sed ne progressum quidem iuste permisit, quoniam ad exemplar, quod nobis monstratum est in Christo, non omnia facta sunt.“¹⁾

Do nejnovější doby se udržoval předsudek, že unie jest přechodný stav jako příprava na latinisaci; Possevin a Skarga T. J. (na sklonku XVI. stol.), velice vzdělaní a apoštolští mužové, neoceňovali dostatečně východního obřadu.²⁾ Papežové sice vždy hájili onoho stanoviska, že se východní obřad musí uchovati, ale katolíci se v tom ohledu neřídili zcela dle římského návodu. Teprve Lev XIII. toho dosáhl, že v theorii i v praxi se uplatnilo heslo: „Orient Orientalcům!“ Není sice pravda, že by se rozkolníci tehdy spojili, když by jim bylo zajištěno, že jim bude jejich obřad ponechán; ale jisto jest, že strach před latinisací jest velikou překážkou unie. Solovjev a Strossmayer upozornili na tento bod Lva XIII. a přičinili se o vydání okružního listu „Praeclara gratulationis“ (1894) i jiných výnosů, které ručí církvi východní za to, že si katolická církev bude jejich obřadů vždy vážiti.³⁾ Mezi

¹⁾ Moscovia 9.

²⁾ O obřadu viz pěkný článek ve „Velehradském Věstníku“ (Praha) str. 10—13.

³⁾ Spisy VI. S. Solovjeva I. (Petrohrad 1908) 183—191.

Poláky ovšem nezvítěžila úplně snaha Lva XIII. a jeho předchůdcův, ale přece není se již čeho obávati, že by mužové v pravdě apoštolští stavěli se na odpor římským návodům.

Polský žurnalista a dějepisec dr. F. Koneczny začal r. 1907 zřejmě hájiti myšlenku, že zachování východního obřadu jest příčinou neúspěchův unie.¹⁾ Tak vskutku nerozvázně mluví se v novinách, ale rozumné stanovisko to není; takové názory vzbuzují rozhořčení až do krajnosti nejen mezi rozkolníky, ale tím více také mezi sjednocenými.²⁾ Tak by se jen ještě zvětšila propast mezi východem a západem. Dokud si rozkolná církev východní ještě uchrání přibližně nynější rozsah a dokud se v ní budou konati ještě pravidelné služby Boží, dotud se může očekávati, že se i v unii uchová čistý obřad východní; neboť jinak by se mohlo katolíkům snadno předhazovati, že zvětšují propast mezi východem a západem, jakož i že znemožňují unii. Kdyby se měly státi ve východním obřadě nějaké vážnější změny, musíme tu první slovo ponechati Orientálcům; každý jiný postup by katolické věci škodil. Někteří Rusové úplně dobrovolně přestupují k západnímu obřadu; činí tak nyní pouze proto, že řecko-katolický obřad není v Rusku dovolen; také v dřívějších staletích Rusové a Rusíni z rodin šlechtických a vůbec z vyšších stavů přestupovali dobrovolně k obřadu latinskému, poněvadž neudržovali dosti styku s lidem, a nedá se upříti, že to unii velice škodilo a že to mezi tehdejšími Rusy vzbuzovalo ještě větší zaujatost proti všemu katolickému. A jak jednají v Rusku obrácení duchovní?

Na jihu (mezi Bulhary, Řeky a j.) začalo se za Lva XIII. důsledně prováděti heslo: „Orient Orientálcům!“ Západní missionáři (Benediktini v „řecké kolleji“ v Římě, Assumptionisté, Lazaristé, různé řehole), kteří pracují pro unii, většinou přijali východní obřad; zvláště se snaží, aby Orientálcům odchovali dobré domácí kněze. Tak se docílila větší shoda mezi domácím

¹⁾ „Vaterland“, 1907, č. 111 a různá čísla „Swiata Slow.“

²⁾ „Niva“, Lvov 1909, str. 184.

duchovenstvem a západními missionáři, a unie nabyla pevnější půdy mezi lidem.

Velikou překážkou sjednocení byla hned od pradávna neznalost dějinných poměrů. Ještě za Lva XIII. různí Tondiniové, Vanutelliové, Strossmayerové idealisovali východ a předpovídali blízkou unii; několik přívětivých frází, které slyšeli od někte-
rého Rusa nebo Srba, bylo jim důkazem, že unie není daleka. Vanutelli na př. roku 1892 cestoval Ruskem. Ruských poměrů dobře neznal, za to z líčené přívětivosti Pobědonoscevy a j. usoudil, že jsou Rusové k sjednocení ochotni. To též rozhlásil po časopisech. Pobědonoscevi se toto psaní Vanutelliho nelíbilo; západo-evropským časopisům poslal francouzskou opravu, že unie je nemožna, poněvadž Rusové nikdy neuznají primátu papežova.¹⁾ Povrchní znalost východní církve a nynějších východních poměrů nemůže býti nikterak podkladem práce pro unii; potřebny jsou nejpodrobnější informace o nynějším stavu východní církve. Lev XIII. to poznal i vložil katolickým missionářům na srdce, aby horlivě studovali východní poměry a sledovali veškeré úkazy církevního života na východě. Jeho pomocí povstal značný počet dobrých znalců východních církevních poměrů. Všeobecně převládlo přesvědčení, že východní otázka církevní jest velikou otázkou kulturní, těsně spojenou s národními a kulturními tradicemi východních národů.

Východní církve je těsně spojena s národními a kulturními tradicemi východních národů. Chceme-li tedy míti vliv na východní církve, třeba nám dobře poznati východní kulturní i církevní dějiny, východní bohoslovnou literaturu a vědu. Zde se h o s l o v n é v ě d ě otvírá obšírné, málo známé i málo obdělávané pole. Také profanní vědy (filosofie, dějepis, kulturní dějepis) poznaly důležitost a zajímavost byzantských a s nimi spřízněných studií. Hlavním věstníkem byzantských studií je „Byzantinische Zeitschrift“ (zal. r. 1892); důležitý je též ruský „Vizantijskij Vremennik“ a „Izvestija rusk. Archeologičeskago In-

¹⁾ Marković, Slaveni i pape, I., str. XVII.

stituta“ v Cařihradě. Na hlavních evropských univerzitách jsou zvláštní stolice pro byzantské studium; nejproslulejší jest v Mnichově (prof. K. Krumbacher, redaktor časopisu „Byzant. Zeitschrift“), kam přichází mnoho Řekův i Rusův. Od byzantských a s nimi spřízněných studií očekává západní učený svět velikého kulturního prospěchu; zvláště jazykověda ukázala nám již docela jinou tvářnost, mnoho temných problémů se již objasnilo. Vlivem těchto studií obnovil se styk mezi východem a západem; staré předsudky mizí, národové se sblíží. Studiemi orientálními snaží se různé státy uplatniti též svůj politický vliv na východní národy. Státy podporují různé ústavy pro východní studie; různí národové mají své archaeologické ústavy v Athénách (tyto ústavy zabývaly se dříve především památkami kultury klassické, v novější době zajímají se též o pozdější řeckou kulturu), Rusové mají veliký a proslulý archaeologický ústav v Cařihradě. — Lev XIII. v pravý čas poznal, že by si katolická vzdělanost důkladnými studiemi o východní otázce získala vliv na východní křestany a poznenáhlu připravila půdu a podklad pro církevní sjednocení. Na jeho popud a jeho hmotnou pomocí vznikly tři Revue pro východní církevní studium: „Revue de l'Orient chrétien“, „Bessarione“ (1896) a „Échos d'Orient“ (1898). Assumptionisté založili na přání Lva XIII. v Cařihradě vysoké školy pro byzantské studie (spojené s řecko-bulharským seminářem), které si vydobily světového jména. Učení Assumptionisté svými vědeckými pracemi vydobyli sobě a katolické kultuře uznání i u nesjednocené křesťanské intelligence. Tři Assumptionisté stali se členy ruského archaeologického institutu v Cařihradě; nesjednocení Řekové a Rusové jich několikrát žádali, aby jim přednášeli o učených časových otázkách, a těch přednášek se účastní sami nesjednocení hodnostáři církevní. Katoličtí Slované založili r. 1905 „Slavorum litterae theologicae“, které mnohoslibně se vzímají. Tak se prakticky dokazuje, že katolická církev nestaví se proti východní kultuře, ale že ji naopak ještě podporuje; tak se nepozorovaně potírají národně-kulturní předsudky proti křesťanskému západu, jako se tyto předsudky

kdysi nepozorovaně i rozvíjely a rozmnožovaly. Takto se sice pomalu, ale jistě koná příprava pro unii. Při práci pro unii vůbec nesmíme býti netrpěliví a „nedočkaví“, neboť unie se dá dosíci jen „longanimi et non intermissa perseverantia“, jak pravil hned Possevin. Po staletí se rozvíjely různé předsudky a rozdíly, které způsobily rozkol; jen dlouhotrvající systematická práce může připravit půdu pro nápravu.

Drobná missijní práce mezi lidem, hojnost dobrých missionářův, úctak východním obřadům a kulturním tradicím, důkladné studium o východní církvi, dobrá znalost dějinného rozvoje a různé indirektní (ne násilné) vlivy katolické kultury a církve na východní křesťany — to jsou prostředky, které připravují půdu obratu a znenáhla dosahují úspěchů na východě. — A nikterak nemůžeme přehlédnouti, že východní církevní otázka je též otázkou náboženskou; proto potřebujeme též modlitby, aby Bůh svou milostí žehnal naši práci, osvěcoval a obměkčoval vůli východních křesťanů. Katoličtí duchovní na západě ať svým věřícím alespoň jednou za rok objasní tuto otázku a je povzbudí k vroucí modlitbě za východní křesťany; ať alespoň jednou ročně slouží mši sv. „ad tollendum schisma“. Mariánské družiny a podobné spolky ať se zajímají o východní missie. Ať se šíří modlitební a missijní bratrstva za sjednocení východní církve. Modlitební a praktické missijní dílo podporují tato bratrstva:

1. Bratrstvo sv. Cyrilla a Methoděje. Založil je biskup Slomšek roku 1852; rozšířilo se po různých biskupstvích rakouských. V posledních desítilétích udrželo se činné ještě v biskupství labudském, kdež však též neukazuje zvláštního života. Příčinu dlužno hledati v tom, že to není tak missijní, jako spíše čistě modlitební bratrstvo.¹⁾

2. Apoštolát sv. Cyrilla a Methoděje pod ochranou nejblahoslavenější Panny Marie. Založen byl r. 1891 dle vzoru Slomškova

¹⁾ „Voditelj“, 1908, str. 279—283.

bratrstva a německého spolku sv. Bonifáce; je to vlastně Slomškovo bratrstvo, změněno v missijní spolek. „Apoštolát“ má sídlo na Velehradě; rozšířen je nejvíce v brněnské a olomoucké diecesi a velice čile pracuje. Členové podporují snahy „Apoštolátu“ modlitbou i peněžními příspěvky (nejméně 24 h ročně); polovice příspěvků se obrací ve prospěch náboženského života ve vlastní diecesi, polovice se posílá do římské „Propagandy“ na podporu katolíků na východě. „Apoštolát“ má v každé diecesi diecesní výbor (5), který jmenuje biskup na dobu tří let. Kdyby se s tímto „Apoštolátem“ spojilo Slomškovo bratrstvo, mohlo by tak velice prospívati.¹⁾ „Apoštolát“ má též zvláštní odbor na podporu „Slavorum lit. theol.“; roku 1907 svolal na Velehrad I. sjezd pro řešení východní otázky církevní.²⁾ Od r. 1910 má „Apoštolát“ lidový měsíčník: „Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda“ vycházející v Kroměříži. Stojí ročně pouze 1.50 K. Přináší zajímavé a původní zprávy o veškerém náboženském životě a o církevních otázkách všech větví slovanských, především o missijních katolických úspěších a o unionistickém hnutí mezi Slovany. Zaslouhuje největšího rozšíření.

3. Spolek neposkvrněného početí Marie Panny (Verein von der unbefleckten Empfängnis Mariens), založen roku 1858: podporuje katolíky na východě, především v Turecku. Členové podporují účel spolku modlitbou a dobrovolnými peněžními příspěvky. Členem spolku je též Jeho Veličenstvo císař a král rakouský, jenž ročně daruje 2000 K na spolkové účely. Spolek podporuje různé kostely i missie na Balkáně (též v Bosně) a v Asii. Informace bližší podává ochotně dr. C. Wolfsgruber, universitní profesor ve Vídni (Stift Schotten), jenž přijímá též dary.

4. Bratrstvo Panny Marie na nebe vzaté, ustanoveno dle přání Lva XIII. r. 1898 se sídlem v Cařihradě; ředitelem jest P. Kayser, apoštolský missonář, Dinsheim (Unter Elsass), který přijímá členy,

¹⁾ Při II. sjezdě velehradském (1909) učiněn začátek tím, že „Apoštolát“ potvrzen též pro jihoslovanské diecese. (Pozn. překl.)

²⁾ 1.—3. srpna 1909 II. sjezd. (Pozn. překl.)

příspěvky a podává informace. Bratrstvo modlitbou a hmotnou podporou pracuje pro církevní sjednocení Slovanův a Řekův a podporuje missie Assumptionistů. Rozšířeno jest nejvíce v Německu. Vydává německý časopis „Missionen der Augustiner von Mariä Himmelfahrt“ a francouzský »Missions des Aug. de l'Assomption.“ (2 M.)

Jak pak soudíme o dogmatických rozdílech mezi východní a západní církví? Dokazovati, že jsou nesjednocení východní křesťané rozkolníky, zdá se mi zbytečno. Otázka ta je rozřešena v katechismu, každému pravému katolíku musí býti známa; proto jest každá polemika o této otázce mezi dobrými katolíky zbytečná. Druhá vážnější otázka jest, smíme-li se oproti rozkolníkům postavit na stanovisko, že se má činiti rozdíl mezi naukou východní církve jako takové a naukami východních bohoslovců v rozkolu? To už jest odbyto! Na I. velehradském sjezdě (1907) rusínský metropolita Szeptyckij kladl zvláště důraz (a dva arcibiskupové a bohoslovci různých národností mu bez odmluvy přizvukovali), že se nauka východní církve o sobě dojista neliší podstatně od katolické nauky. Ano, východní církve přiznává 7 prvním církevním sněmům absolutní autoritu. V nauce prvních 7 církevních sněmů jsou vzhledem na nauku východní církve do X. stol. „implicite“ obsaženy všechny pravdy, které katolická církve později prohlásila; východní bohoslovci nemohou, chtějí-li býti důslední, tajiti jejich pravosti. Nauka východních bohoslovců, biskupů a patriarchů po rozkolu, jak dalece se neshoduje s naukami jejich církve před rozkolem, prozrazuje proto pouhou domněnku bohoslovnou, a nikoli neomylnou nauku „církve 7 církevních sněmů“. Zastánci východní církve nejsou vždy tak důslední, a přece se vždy odvolávají na nauku prvních 7 církevních sněmův a na nauku církevních Otců, zvláště na ty, které citují ony církevní sněmy. Proto my se můžeme lehko odvolávati na prvních 7 církevních sněmův a na řecké Otce církevní; lehko dokážeme, že katolická církve důsledněji hájí nauky prvních 7 církevních sněmů, než nesjednocená církve východní. Proto je důkladné

studium starých církevních dějin a řeckých církevních Otců velice dobrou zbraní na obranu katolické pravdy proti zástupcům nesjednocené církve.¹⁾ Známe učeného Rusa (studoval na ruské duchovní akademii), který se obrátil, když začal porovnávat nauku prvních 7 církevních sněmů s naukou katolické církve. Východní bohoslovci a polemisté nahromadili mnoho náboženských rozdílů²⁾ mezi východní a západní církví (o zdánlivých příčinách náboženských rozdílů srov. 1. kap. tohoto pojednání), ale všichni střízliví zástupci východní církve (i fanatický Pobědonoscev) uznávají, že jest primát římského papeže jedinou opravdovou překážkou sjednocení.

Velice rozdílná jsou mínění o taktice při práci pro sjednocení. Budeme buď získávat jednotlivce drobnou missijní prací (proselytismus), nebo se obrátíme na větší skupiny a jejich církevní představené? V naší době je jistě potřebna a úspěšna drobná práce missijní. Získáme-li několik dobrých a vlivných jednotlivců aneb snad několik církevních obcí (osadu, okres), získáme-li několik dobrých kněží dotyčné národnosti a dotyčného obřadu, pak se ještě naše moc a náš vliv na východě zvětší, pročť budeme rychleji a jistěji postupovati. Ale nesmíme na tom nikdy mítí dosti, poněvadž bychom tak zase nezískali větších národních skupin, nýbrž bychom je jenom zbytečně podráždili. Proto musíme stále úsilovně pracovati o tom, abychom si získali vliv na celý „organismus rozličných příčin a poměrů sociálních, morálních a kulturních“, jak praví Urban T. J.³⁾ Dlužno nám působiti na východní kulturu též tak, aby byli východní národové církvi katolické tím blíže, čím více budou pokračovati u vzdělanosti. Proto musí katolický vědecký svět, zvláště bohovědný, důkladně studovati východní poměry, východní bohoslovnou literaturu, patristiku církevní a kulturní dějepis. Bude-li obzvláště

¹⁾ Srov. Acta I. Conventus Velehrad. (Praha 1908) 5; Slav. lit. theol. 1907, str. 291.

²⁾ Srov. různé ročníky „Slav. lit. theol.“ a „Theologisch-prakt. Quartalschrift“ (Linz 1909) s.r. 289—300.

³⁾ Acta I. Conventus Velehrad. 14.

na rozhraní východu skutečně zkvétati pravá křesťanská věda, křesťanský život a kultura, pak s největším úspěchem uplatníme svůj vliv na východ, jenž se co nejvíce přibližuje západní kultuře; kulturní assimilace vyvrcholí ve prospěch katolické církve a sjednocení. S takovým nenásilným postupem nevzbudíme odporu, ano východ sám nám bude za to vděčným, jak potvrzuje zkušenost. Proto je naší povinností, aby se podporovali katolíci na rozhraní, a zvláště katolíci východního obřadu; podporujme vše, čím roste vliv katolické kultury na naše východní sousedy. Práce tato je sice velmi indirektní a dosti obtížná, ale za to bude korunována výsledkem. Dokud nedosáhneme sjednocení, je taková práce velmi užitečná pro katolickou církev. V práci této působí skutečně všichni, kterým leží postup katolických národů na srdci. V první třídě těchto pracovníků jsou oni věřící a misijnáři, kteří pracují o postup křesťanského života a vzdělanosti mezi katolíky na rozhraní a v „diaspoře“ na východě. Ti mají v pravdě veliký význam, ale co se týče vůdčí úlohy, ještě větší mají učené práce oněch katolíků, kteří studují východní církve a kulturu, jsou kulturními zprostředkovateli mezi východem a západem. Tak má veliký význam vysoká škola pro východní studie v Cařihradě (Assumptionisté), důležité revue „Échos d' Orient“, „Bessarione“, „Slavorum litterae theologicae“. Takovou prací získáme si sympatii východu a také nekatolického západu, když vidí, jak potřebné je spojení kulturní mezi východem a západem.

Zastanci druhého názoru, že se totiž máme přímo (direktně) obracet k celým východním skupinám a jejich představeným, byli, aspoň svými pracemi, Solovjev, Strossmayer, Vanutelli a vůbec idealisté (nyní je jich velice málo), kteří právě nepoznali docela církve východní. Taková práce, je-li důkladná a přehledná, jakož i spojená s dobrými vědomostmi dějinných poměrů, je lehkou úspěšná, protože bude krásnou příčinou přívětivé a příznivé nálady ke katolíkům. Není-li však práce tato přehledná, může mnoho uškoditi a katolíky sesměšniti. Solovjev má nepopíratelné zásluhy

o dobrou věc, poněvadž on to byl, jenž hluboko zasahoval do ruského národního charakteru a kultury a v jistých ruských třídách společenských pozvedl příznivou náladu pro katolickou církev a kulturu. Horlivá stoupenka tohoto názoru je také hraběnka Riancourtová,¹⁾ která praví, že se musíme přímo obracet k zástupcům (představeným) východní církve. Hraběnka Riancourtová dobře zná východní poměry, anaf žije na východě (v Athenách) a jest v úzkém styku s představenými východní církve; proto její práce není bez významu ani bez příjemného vlivu na poměr mezi Řeky a katolíky. Ale přece z uvedených důvodů nemůže taková práce ploditi trvalých úspěchů, není-li spojena s drobnou missijní a indirektní kulturní prací. Proto jsou již a priori pochybeny ony časopisy, které se obracejí direktně k nesjednoceným křesťanům; proto se mi zdá, že byl i charvatský „Balkan“ (1896 – 1902) v tom ohledu jako mrtvorozené dítě. Časopisy mohou toliko indirektně pracovati pro sjednocení, buď tím, že mezi katolíky zrychlí poznání, zájem a horlivost pro rozřešení východní otázky církevní, nebo tím, že indirektně působí též nábožensko-kulturně na nesjednocené křesťany a nepozorovaně potírají předsudky. „Velehradskij Věstnik“ na př. je dobrý, poněvadž je psán více katolíkům (latinská transskripce), než nesjednoceným Rusům.²⁾

Pozorujme poněkud nynější církevní poměry u významnějších východních národů!

Střediskem východní církve je vždy ještě Rusko. Úkazy ze 17. (30.) dubna a 17. (30.) října 1905 začala nová doba. Na papíře je dovolena „svoboda svědomí“, ale ve skutečnosti klade ruská vláda a byrokracie různé překážky do cesty. Okolo 200.000 bývalých sjednocených přestoupilo k latinskému obřadu, poněvadž řecko-katolický obřad není dovolen. Dosti

¹⁾ Lettres sur la réunion des églises. (Paříž 1905.) Srov. „Velehradský Věstnik“ 1909, str. 3.—

²⁾ O akci pro sjednocení i o nynějším stavu východní otázky církevní podává mnoho dobrých a důkladných zpráv P. L. Charon, Le quinzième centenaire de S. J. Chrysostome (Řím 1909) 320—361.

bývalých uniatův (nyní římských katolíků) přičítá se po svém obrácení k ruské národnosti, tedy i praví Rusové se obracejí. Tak povstali ruští katolíci. Pro ně vychází od r. 1908 v Petrohradě pěkně upravený náboženský měsíčník „Věra i Žizn“; rozšířen je v několika tisících výtisků; potřebná by byla kázání a náboženské obřady (pobožnosti) v ruském jazyku. Loni bylo v Petrohradě jedno kázání v ruském jazyku a katolický arcibiskup Polák Wnukowski sliboval ruská kázání i ruské obřady.¹⁾ Následkem národnostního napětí mezi Rusy a Poláky jsou poměry pro katolickou církev velmi obtížné — Velikou důležitost pro zdar katolické církve v Rusku mají katoličtí Litvíní (asi 3 mill.), jeden z nejsolidnějších národů. Nyní teprv se začali národnostně probouzeti (dříve byli pod vlivem kultury polské); a tu také nastalo veliké napětí mezi nimi a Poláky; k Rusům chovají se Litvíní přívětivě, ačkoliv od nich mnoho vytrpěli. Až se Litvíní národnostně zorganizují a nábožensky upevní, pak pokynou katolické církvi v Rusku lepší dnové. Všeobecně řečeno, jest postup křesťanského života i smýšlení, křesťanské horlivosti a kultury mezi ruskými katolíky nejvlivnějším rukojmím pro zdárný postup katolické církve u Rusův. Litvíní, Poláky, katolické kolonisty české i německé by měl prodchnouti pravý křesťanský duch, rakouští katoličtí Češi měli by se více zajímatí o Čechy v Rusku. Poláci jsou v celku kulturně i hospodářsky dosti mocní, aby mohli podporovati polské katolíky na rozhraní a v „diaspoře“. Ať se vynasnaží, aby povznesli katolická studia bohoslovná a bohoslovnou vědu v Rusku; rakouští i němečtí Poláci mají dosti příležitosti, aby se bohoslovně vzdělali a mohli své ruské rodáky snadno zásobiti učenými katolickými kněžími a professory. Ať všichni katolíci v Rusku s pomocí rakouských Slovanů se vynasnaží, aby se začala vydávati potřebná katolická literatura (bohoslovná a j.) a katolické denníky v ruském jazyku; tato literatura nejen že by sloužila ruským katolíkům a šířila pravou křesťanskou kulturu, ale odstraňovala by též náboženské předsudky mezi

¹⁾ Srov. dopis z Petrohradu v rusínské „Nivě“ 1909, str. 276.

Rusy. V Rusku se dá vůbec také za nynějších poměrů mnoho práce vykonati, kdy se zas: ohlašuje pravoslavná reakce. Dokud v Rusku ještě nebude absolutní svobody, bude vždy správnější cesta, když bude se pracovati tiše a indirektně a když se nebude psáti mnoho o pokusech sjednocení. — Obrátilo se již hojně ruských kněží; jen o některých se to všeobecně ví, o mnohých to zůstává ještě tajno. Velikou pozornost vzbudilo obrácení kněze starověrce (rozkolného) Eustacha Susaljeva. Ruské časopisy připisují tomuto faktu velikou důležitost, poněvadž byl Susaljev velice vlivným knězem a jistě nepřestoupil z časných pohnutek k církvi katolické. Staroobřadci jsou po 200letém boji se státní církví velmi vytrvalí, proto jest možno, že se mezi nimi utvořil proud, který hodlá spojením s katolickou církví vybojovati si samostatnosti oproti panující církvi státní. Tak píší nyní ruské časopisy;¹⁾ a již před 10 lety dobří znalci ruských poměrů tvrdili, že by asi 10 millionů staroobřadců spojilo se s katolickou církví, jakmile by byla v Rusku dovolena svoboda vyznání. Obnovení řecko-katolického obřadu v Rusku by mělo tudíž veliký význam; v dozírné době stoupl by počet sjednocených na statisíce a na milliony. Rusové sami poznávají, že tento obřad budou musiti povolit, neboť jinak by se ruští katolíci odcizili ruské národnosti; tak píše „Novoe Vremja“ dne 9. května 1908.²⁾ Náboženské idee mají takovou moc, že se nedají utlumiti násilím.

Rovněž velice příznivá půda pro unii jest nyní mezi B u l h a r y. V Bulharsku samém jsou většinou jen katolíci latinského obřadu (asi 20.000); hlavní missionáři jsou kapucíni (arcibiskup Menini). V Macedonii je teď asi 10—15.000 sjednocených, a nynější

¹⁾ Strannik 1909, I., 454—455.

²⁾ Nejdůkladnější dílo o nynějším stavu ruské církve je A. Palmieri, „La chiesa Russa“ (Firenza 1908), obširná kniha (759 str.), stojí jen 5 K. Palmieri tvrdí, že jsou Poláci překážkou unie, poněvadž jsou prý příliš národnostní a pramálo apoštolští; totéž tvrdí Charon v uvedené knize „Le quinziesime centenaire de S. J. Chrysostome“. Palmierimu odpovídá opačně P. Mohl T. J., Polacy — przeszkoda do unii, Krakov, 1908.

missionáři sami uznávají, že by jich bylo na statisíce, kdyby byli měli r. 1860 a 1894 dosti dobrých kněží domácích a kdyby byli missionáři dobře znali poměry a byli se postavili na národnostní stanovisko bulharské. Mezi Bulhary je sice mnoho náboženského indifferentismu, pončvadž duchovenstvo pod řeckým vlivem ztratilo apoštolského ducha; ale mezi obyčejným lidem jest dosti nábožnosti a lidé rádi přistoupí k unii, když uvidí, že zůstanou beze všeho věrni národním tradicím a nábožensky budou lépe obstaráni. Hlavní však podmínkou pro úspěch unie jest hojnost dobrých kněží domácích. V tomto směru pracují Assumptionisté, kteří přestoupili k východnímu obřadu a mají bulharský seminář v Kara Agači u Drinopole, pro vyšší bohoslovné studium řecko-bulharský seminář v Cařihradě, spojený s vysokou školou pro studie byzantské. Učení Assumptionisté znají většinou dobře ruské a bulharské církevní i kulturní dějiny, znají jihoslovanské jazyky a vychovávají vzorně svoje chovance v duchu v pravdě náboženském a národním; tak úspěšně se před nimi pro unii nepracovalo. Vydávají „Échos d' Orient“ (výborný časopis) a pokračují ve vydávání Mansiho „Collectio concil.“ (východ) atd. Podobně pracují pro unii mezi Bulhary francouzští Lazaristé (seminář v Zeitenliku), polští Resurrektionisté východního obřadu a různé ženské řády, které většinou přestoupily k východnímu obřadu. Bulharské missie jsou hodny všestranné pozornosti a podpory.

Mezi Srby nemůže unie postupovati. Roku 1894 byl arcibiskup Stadler jmenován papežským komisařem pro unii na Balkáně, zvláště mezi Srby. Svoji práci začal krásným latinským okružním listem ke katolickému duchovenstvu diecese. Roku 1895 vydal okružní list k Srbům.¹⁾ Roku 1896 začal vycházeti „Balkan“. První dvě léta byl nynější lublaňský biskup dr. A. B. Jeglič duší celého podniku a skoro všechny články psal sám (dr. Bonaventura, A. J., některé bez podpisu). Jeho učené články budily velikou pozornost mezi Charvaty a Srby. Pamětihodno jest, že učený františkán

¹⁾ „Balkan“ 1896, str. 8.—16.

Marković nebyl mezi spolupracovníky „Balkanu“ a že s jeho směrem vůbec nesouhlasil.¹⁾ „Balkan“ byl svou tendencí a priori pochyben, poněvadž byl určen především pro Srby; mezi Charvaty nedošel žádoucí podpory a porozumění, východní poměry znal pramálo (bohoslovná literatura ruská byla mu skoro neznáma), proto upadal, až r. 1901—2 zašel.²⁾ — Charvatští sjednocení jsou dobře utvrzeni; mají též dosti v pravdě horlivých kněží; ať Charvati sjednocené vší silou podporují, aby unie zkvétala a aby si mohli assimilovati rusínské sjednocené přistěhovalce, jichž jest v Slavonii a v Bosně asi 20.000; rusínští sjednocení se nadchnou pro katolicismus, jakmile jim Charvati dají dostatek missionářův. Postup katolické kultury a pravého křesťanského života mezi Charvaty, postup charvatské bohovědy, dobrá charvatská bohoslovná revue, která by měla též všemožné zření na východní církev, ustanovení zvláštní professury pro východní církev (dějiny, obřad, právo) na záhřebské universitě — vše to by velice napomáhalo katolicismu a příznivě by působilo na Srby; pomalu by se tu připravila půda pro obrat. Charvaté, vestra res agitur! —

Známý dějepisec Ehrhard dokázal ve své řeči³⁾ o valné hromadě rakouské „Lvovy společnosti“ dne 28. listopadu 1898, že je Rakousko zvláště povoláno k práci při řešení východní otázky církevní. Proto kdyby podporovalo kulturní snahy sjednocených, působili by tito na svoje nesjednocené sousedy; ať podporuje katolíky na Balkáně i vědecká studia o východní církvi. Rakouští bohoslovci (zvláště řádoví) ať studují východní bohovědu, řeckou patristiku, byzantskou theologii, která není většinou ještě ani prozkoumána, ani vydána. Rakouský episkopát má ještě zvláštní krásný úkol, aby vedl a organisoval rozličné práce o řešení církevní otázky. — K tomu chci ještě

¹⁾ Marković, Slaveni i pape, I. str. XXXIV. a násl.

²⁾ Tím zašla též akce arcibiskupa Stadlera.

³⁾ Řeč tato (rozšířená) vyšla v knížce „Die oriental. Kirchenfrage und Österreichs Beruf in ihrer Lösung“, vyšla též v českém překladě ve „Vzděl. knih. kat.“, sv. XXVII. (Pozn. překl.)

něco dodat. Ať se obnoví a po celém Rakousku rozšíří různá bratrstva unionistická. Professori bohosloví ať doplní dotyčné části v církevním dějepisu, v liturgice, dogmatice, apologetice (nauka o církvi!); zde je postup naprosto potřebný; časopisy „Slavorum litt. theol.“ a j. vnucují nám zrovna v tom ohledu mnoho dříve neznámé látky. Rakousko ať založí ústav pro byzantská a s nimi spřízněná studia v Cařihradě a na rakouském jihu (třeba v Sarajevě); byzantská studia na vídeňské universitě (zde dobře pracuje prof. K. Jireček a jeho „východní seminář“) ať se ožíví a rozšíří. Takovými kulturními snahami a jich uskutečněním získá si Rakousko sympathii a vlivu na Balkáně.

K této práci jsou v první řadě povolání a způsobilí katoličtí Slované. Touto prací získají Slované na vážnosti před učeným světem i v katolické církvi; tato práce je navzájem spojí, uspíší postup vědy i křesťanského ducha, ožíví řecko-katolické Slované a učiní je způsobilými k missijní práci.¹⁾ Na tomto poli Slované posud velice málo vykonali; většinou byli příliš povrchní a málo informováni. „Slavorum litterae theologicae“ ať se ještě zdokonalí a rozšíří, ať se založí pro lid náboženské časopisy o východní otázce (aneb ať více o ní píší dosavadní časopisy). Zájem o mezinárodní sjezdy o východní otázce církevní na Velehradě²⁾ ať se mezi duchovními více rozšíří.

Mnoho očekáváme od Akademie velehradské, které dal vznik II. velehradský sjezd unionistů 1909. Jest to vědecká společnost pro pěstění studia o východní církvi (řecko-slovanské). K dosažení svého účelu (dle stanov) svolává schůze učencův a přátel studia o církvi východní, pořádá vědecké kursy, zřizuje a podporuje vědecké podniky, vypisuje ceny pro otázky ze svého oboru, vydává vědecké publikace, přispívá na spisy vydávané podniky jinými, udílí stipendia na studium otázky o církvi východní, podporuje jiné snahy a pod-

¹⁾ O tom jsem psal v „K. Obzorniku“ 1904, str. 408—412 a v brožuře „Idea Cyrillo-Methodějská“ (Velehrad 1905); v oné brožuře je uvedeno mnoho literatury, kterou jsem zde uvést nemohl.

²⁾ I. sjezd r. 1907, II. r. 1909 (1.—3. srpna). (Pozn. překl.)

niky pro své účely. Kéž najde Akademie velehradská hojných a štědrých podpůrcův.¹⁾

Nuže, k dílu! Práce na řešení východní otázky církevní jest mírumilovná, kulturní, křesťanská, katolická. Je to práce pro onu ideu, které po celé tisíciletí hájí římsští papežové. Ze slovanského stanoviska je tato práce důležitá pro postup Slovanů v pravdě křesťanský, z rakouského stanoviska je to práce vlastenecká, z evropského stanoviska je to práce na rozšíření evropské kultury a na její obranu proti asiatskému vpádu; z náboženského stanoviska je to práce v pravdě katolická, velikého významu pro pokrok pravého křesťanského ducha a života, pro pokrok náboženského smýšlení, kultury a vědy. Podmínky pro tuto práci jsou nyní mnohem příznivější než dříve. Východ se kulturně stále blíží a assimiluje západu. Naši povinností, naší snahou je teď, abychom tento rozvoj v křesťanském duchu urychlovali. Na nás teď záleží, přijde-li k assimilaci mezi východem a západem na podkladu náboženského indiferentismu nebo na podkladu křesťanském; od nás závisí vítězství pravé křesťanské kultury a křesťanských ideí na východě.

¹⁾ Stanovy zasílá, bližší vysvětlení podává a členy přijímá Adolf Jašek, t. č. tajemník Akad. velehradské v Kroměříži.

OBSAH.

	Str.
Úvod	5
I. Příčiny rozkolu	9
II. Pokusy o unii	26
III. Nynější stav východní otázky církevní a nynější pokusy o sjednocení	44